

KONSPIRATION

We are as a people inherently and historically opposed to secret societies, to secret oaths. We decided long ago that the dangers of excessive and unwarranted concealment of pertinent facts far outweighed the dangers which are cited to justify it.

- John F. Kennedy

Ulrik Lauritzen
Kandidatspeciale

AALBORG UNIVERSITET

Abstract

The primary concern of this master's thesis will be analysing the article "Er sundhedsvæsenet sygt?". Of special interest is style, rhetoric and argumentation. The article is part of a conspiracy magazine called *Konspiration* released in Denmark during 2017. The article will be defined as a conspiracy theory, and the culture of conspiracy theory will be considered in discussing cultural influence on the writer's choice of style as well as his use of rhetoric and argumentation. The cultural analysis is aided by the work of Vygotsky (1978; 2012) and Wierzbicka (2006).

Conspiracy theories often make use of scientific discoveries and theories (science in its broadest term including arts and social sciences), but as I will point out, the two are inherently different and therefore basically incomparable. One difference is the premises of argumentation and I will argue that science needs to address a universal audience by talking about facts, whereas conspiracy theories have the option of addressing a specific audience who share their values and preferences toward right and wrong. In writing about science and the obligations of science Popper (1996) will be the primary theoretic foundation.

In conspiracy culture a core value seems to be being in opposition of official explanations and in some instances, as I exemplify, doing so by making unfair inferences and fallacies. I shall also argue that within the culture of conspiracy theories writers benefit socially and psychologically by contributing to the upholding of a structure of us-and-them. This is to preserve the categories of good and bad, right and wrong.

The aim of conspiracy theories is to persuade their readers to adhere to the theories presented. I will be using Aristotle (2013) as well as more modern rhetoric literature by Perelman and Olbrechts-Tyteca (1973) and Fafner (2005) to show how this article uses the well-known Aristotelean style of *logos* which involves enthymemes and paradigms. I will be arguing that presuppositions are used to make inferences that imply conspiracy thinking and therefore appeal to those in favour of these values.

In a chapter about argumentation I will make a distinction between a "soft" and a "hard" version of argumentation analysis. The former focuses on inferences and fallacies. The aim is to show that the writer often makes inferences that lead to unfair and weak arguments and sometimes even to unfinished arguments. The latter version of argumentation analysis is an analysis of the "inner logic" of the arguments presented and points to problems concerning validity and relevance. The chapter will mainly be based on the work of Walton (2012) and Nickerson (1998).

I will use the work of Lakoff and Johnson (2003), Maslova and Minakhin (2015) and Götzsche (2014; 2017) to talk about metaphors and how they influence not only the way we talk, but also the way we perceive the world.

The thesis will be referring to research on conspiracy theory by among others Aupers (2012) whose ideas mainly apply to culture, Hendricks & Vestergaard (2017) regarding quality of information, and Swami et al. (2014) whose research concern personality traits. The works of Coady (2006) and Barkun (2003) will be used in addressing a definition of conspiracy theory. I will be commenting on similarities between the mentioned research and the findings in this thesis.

Indhold

1. Indledning	1
1.1 Opgavens emne og hensigt	1
1.2 Metode og teorivalg	3
1.3 Afgrænsning	3
1.4 Forskning på området	4
1.5 Specialets opbygning	5
2. Videnskabsteoretisk præsentation	7
2.1 Kognitiv lingvistik	9
2.2 Kritik	10
3. Konspirationsteori defineret	11
3.1 Informationskvalitet	13
4. Præsentation af magasinet	15
5. Stilanalyse	17
5.1 Kohærens og frekvens	23
5.2 Troperne besjæling og allegori	25
5.3 Opsummering	26
6. Retorik	27
6.1 Persuasio	29
6.2 Logosretorik og antagelser	31
6.3 Slutningsformer i teksten	33
6.4 Præsuppositioner	37
6.5 Opsummering	37
7. Argumentation	39
7.1 Fejlslutninger i teksten	39
7.2 Gyldighed i argumentation	42
7.3 Argumentation i konspirationsteori og videnskab	46
8. Social kognition og kultur	50
8.1 Konceptuelle metaforer	51
8.2 Argument is war	53
8.3 Metafor-genese	54
8.4 Ontologiske metaforer	55
8.5 Sandhed og kultur	57
8.6 Kulturel præference for bekræftelse	59
8.7 Kognitiv præference for hurtige beslutninger	60
8.8 Opsummering	61
9. Konklusion	63
10. Litteraturliste	64

1. Indledning

1.1 Opgavens emne og hensigt

Starten på en erkendelsesrejse...

Med disse fire ord indledte redaktør Josef Hanji lederen til det første nummer af magasinet KONSPIRATION, der udkom i 2017¹. Bladet sælges overalt i landet på steder, hvor man normalt finder magasiner, og bladets korte levetid taget i betragtning gives en unik chance for at danne et overblik over udvalget af temaer og teorier, og mere overordnet, hvordan redaktionen har valgt at formidle dem.

I magasinet kritiseres især organisationer som sundhedsvæsenet og regeringer, der ofte mistænkes for skjulte dagsordener, og det samme gælder naturvidenskab. Omdrejningspunktet er information, og magasinet forsøger at sandsynliggøre, at vi "almindelige mennesker" ikke har adgang til den rette information. Derfor har organisationer og videnskab en overordnet interesse for mig i specialet.

Det er i stigende grad blevet vanskeligere at afgøre, hvad korrekt information er. Begreber som "fake news" og "alternate facts" har været en vigtig del af det amerikanske præsidentembedes bekri- gelse af medierne. Og i den henseende vil jeg allerede indledningsvis understrege, at jeg ikke har til hensigt at afgøre, om den ene eller anden udlægning er i overensstemmelse med kendsgerninger.

Starten på en erkendelsesrejse er også en metafor for indledningen til et speciale, der så er afslutning på en erkendelsesrejse i rent universitetsfaglig forståelse. Teorier om erkendelse har været en gennemgående interesse for mig på tværs af dansk- og psykologistudiet, og det er mit store håb, at specialet må afspejle dette.

Danskstudiet har lært mig styrken i tekstnære analyser, hvilket ikke er så udbredt en metode i forhold til konspirationsteorier, har jeg erfaret. Det kan forekomme mig uhensigtsmæssigt af to årsager: For det første fordi materialet er en meget direkte vej til at undersøge erkendelse hos afsenderen, og for det andet fordi det helt enkelt synes mere rimeligt at inddrage det egentlige konspirationsteoretiske materiale i en analyse af konspirationsteori.

¹ Når der skrives KONSPIRATION med kapitæler, er det en henvisning til magasinet. Artiklen er at finde som bilag 1, og bilag 2 er en ren tekstversion af artiklen.

Psykologistudiet har især udmærket sig ved at beskrive mennesker som indlejret i sociale og kulturelle sammenhænge, som det giver sig til kende i vores fortællinger og diskurser. Således vil det tekstnære blive fulgt af en analyse af den kontekst, teksten indskriver sig i. Det er et håb, at mine analyser vil afspejle denne fagkomplementaritet.

Min problemformulering lyder:

Hvordan bruges stil, retorik og argumentation i artiklen "Er sundhedsvæsenet sygt?" i magasinet KONSPIRATION til at modsige officielle forklaringer? Hvordan adskiller konspirationsteorier sig fra videnskab, og hvordan kan dette ses kulturelt?

Mit valg af artiklen om sundhedsvæsenet skyldes, at sundhedsvæsenet lader til at være et yndet emne i såvel magasinet som hos konspirationsteoretikere generelt (medicinalindustrien inkluderet). Sundhedsvæsenet er en institution, der normalt forbindes med høj lægefaglighed (en epistemisk autoritet), men artiklens forfatter bestrider dette på adskillige punkter.

Den faglige relevans af mine undersøgelser skal findes i en bestræbelse på at forstå og beskrive relationen mellem sprogbrug, argumentation, kultur og erkendelse, og hvordan dette gør sig gældende i forhold til at overtale læseren til at skifte standpunkt. Jeg gør overordnet set brug af sprogvidenskabelige teorier og inddrager psykologiske teorier, som også traditionelt set har interesseret sprogvidenskaben.

Jeg vil analysere artiklen ved at se på stil, retorik og argumentation for herigennem at vise, hvordan forfatteren forsøger at overtale læseren til at overtage hans holdning til sundhedsvæsenet. Mange undersøgelser af konspirationsteorier, jeg har kendskab til, gør ikke meget ud af relationen mellem retorik, argumentation og erkendelse, men en central pointe i konspirationsteori er netop at forsøge at så tvivl ved vores erkendelse.

Det er således intentionen at bidrage med en vinkel på konspirationsteorier, der peger på, hvordan teorierne bruger sproget i modsætning til f.eks. Hendricks og Vestergaard (2017), der i høj grad peger på resultatet af sprog og især informationskvalitet. Jeg skal vende tilbage til informationskvalitet og andre forsøg på at forklare information, misinformation og desinformation i nedenstående definition af konspirationsteorier.

I min research til specialet har jeg fokuseret på nyere forskning, der har befundet sig i et felt af nyheder, information, journalistik, formidling, fakta og løgn. En del af denne forskning har interesseret sig for fake news i flere forskellige og ofte satiriske varianter. Om end disse forskellige genrer har meget til fælles, hvorfor jeg har haft stor glæde af at studere dem, så bruger jeg ikke meget plads på dem.

Jeg skal udtrykke min taknemmelighed for samarbejdet med vejleder og professor Hans Götzsche, der har bidraget med mange væsentlige pointer og kritiske indvendinger i skriveprocessen.

1.2 Metode og teorivalg

Specialet vil benytte en litterær og tekstlig metode, og magasinet vil være min data. Jeg vil i mindre omfang gøre brug af materiale fra hjemmesider.

De valgte teorier er fra forskellige traditioner og vil blive præsenteret i et videnskabsteoretisk kapitel. Der er flere grunde til, at valget er faldet på disse teorier. Jeg har ønsket at fokusere på brug af metaforer, der hos Lakoff og Johnson (2003) danner bro mellem sprog og erkendelse. Når valget er faldet på netop denne gren af lingvistik, er det for at komme tæt på en forståelse af, hvordan afsenderen erkender sin verden. En nyere metaforforståelse har jeg hentet hos Maslova og Minakhin (2015), for hvem metaforer ligeledes spiller en erkendelsesmæssig rolle for mennesket. Metaforteorierne ses med en kulturel vinkel, som jeg bruger Vygotsky (2012; 1978) og Wierzbicka (2006) til.

Hertil kommer nedslag hos Götzsche i forbindelse med især stilanalyse (2017) og præsuppositioner (2009). Walton (2012) bruges til argumentationsteori, mens jeg i retorikkapitlet gør brug af især Fafner (2005) og Perelman og Olbrechts-Tyteca (1973). Jeg definerer konspirationsteori med henvisning til blandt andre Barkun (2003), Coady (2006) og Hendricks og Vestergaard (2017).

1.3 Afgrænsning

Jeg vil i specialet primært holde mig til en enkelt artikel fra KONSPIRATION. Jeg er bevidst om, at det kan blive postulerende at slutte fra én artikel til konspirationsteorier generelt, hvilket jeg til tider vil gøre, når jeg mener, at artiklen kan hævdes at have eksemplets magt, men lad mig pointere følgende: Det er min hensigt at producere idiografisk viden, altså at sige noget om, hvad der kendetegner denne artikel. Jeg hævder med andre ord ikke, at mine resultater er universelle. Jeg vil sidenhen tale om, at antallet af eksempler, der verificerer et udsagn, ikke som sådan er interessant. Om jeg henviser til en eller ti artikler, kan jeg således ikke se nogen særlig styrke i.

Ved gennemgang af forskning på området viser det sig, at teorier om konspirationsteorier i det store hele kan placeres i tre meget overordnede grupper med fokus på: psykopatologi (typisk paranoid skizofreni), kultur (ofte politisk, men også social mobilitet og mangel på samme) og erkendelsesteori (ofte videnskabsteoretiske problemer og logik) (Bjerg & Presskorn-Thygesen, 2017, s. 140-141). Jeg holder mig til de to sidste grupper.

1.4 Forskning på området

Internettet er som skabt til konspirationsteori, skriver Wood og Douglas (2013, s. 1). Med fremkomsten af YouTube er det blevet nemt at dele sine teorier og holdninger med resten af verden. Med få undtagelser er der i vores del af verden ytringsfrihed, og der findes ingen officiel, redaktionel linje med fokus på forholdet til fakta. Det har forårsaget et øget fokus på kriterier for fakta i medier og især de sociale medier. Dette kapitel er et nedslag i forskning, som jeg har fundet interessant.

Hendricks og Vestergaard udgav i 2017 bogen "Fake News" med undertitlen "Når virkeligheden taber", hvor emnet er kendsgerninger og løgn. Forfatterne udtrykker bekymring for, at relationen mellem virkelighed og information om virkelighed sløres af misinformation og desinformation. Et kapitel er dedikeret til konspirationsteori, hvor de henviser til en undersøgelse, der har påvist, at Facebook-brugere "(...) med konspiratoriske overbevisninger har større tendens til at acceptere fingerede nyheder og udokumenterede påstande end gennemsnittet (...)" (Hendricks & Vestergaard, 2017, citat fra Mandag Morgens onlineversion²). En hovedpointe i bogen er, at der i konspirationsteoretiske kredse ofte er anerkendelse af information fra alternative kilder uden kritisk gennemgang, men alene fordi de er alternative kilder, hvilket giver mulighed for at fastholde en grundlæggende struktur i konspirationsteori, nemlig os-mod-dem-strukturen.

Derudover er deres undersøgelser af konspirationsteori hovedsageligt rettet mod erkendelsesteori i den forstand, at vores erkendelse af verden må bero på information og ikke mis- eller desinformation om verden, og at sandhed er information, der indeholder korrekte, faktuelle overbevisninger, der kan sidestilles med verificerede kendsgerninger, som er indiskutable. De understreger i samme ombæring, at videnskab skaber midlertidige sandheder (Hendricks & Vestergaard, 2017, s. 97-100), og disse må, vil jeg indskyde, nødvendigvis være diskutabile. Jeg skal uddybe videnskabens midlertidige sandheder med Popper (1996).

Aupers' udgangspunkt er, at kulturelle studier altid må bestræbe sig på at beskrive kultur uden at lave moralske domme, og han definerer netop sit arbejde med konspirationsteori som analyse af konspirationskultur (Aupers, 2012, s. 23). Kulturen kan forstås som "(...) paranoia about the human-made institutions of modern society itself" (Aupers, 2012, s. 24).

Aupers er sociolog og argumenterer med baggrund i sociologi for, hvordan skiftende samfundsstrukturer har lagt et fundament for mistillid i vor tid. Han trækker historiske tråde fra sociologiens fader, Comte, der var af den mening, at videnskabens stigende dominans ville medføre social og eksistentiel stabilitet, til litteratur omkring 1980'erne, hvor eksempelvis socialkonstruktionisme (cf. Gergen, 1994; Gergen & Gergen, 2011) var af den holdning, at fakta er en social konstruktion, som afhænger af bl.a. ideologi og magt (Aupers, 2012, s. 25).

² <https://www.mm.dk/tjekdet/artikel/saadan-er-konspirationsteoriens-struktur> (lokaliseret 18.02.2018)

Der gives her udtryk for to yderpunkter i forståelsen af videnskab, nemlig at være epistemisk autoritet eller blot at være én stemme blandt mange stemmer. Med sidstnævnte åbnes der op for fortolkninger, og i Latours optik har den kritiske tænkning svære kår netop på grund af socialkonstruktionismens påvirkning (Latour, 2004, s. 227).

Hvor Aupers har en mindre dømmende tilgang til emnet, bibringer Svami et al. (2014) et helt andet perspektiv på konspirationsteori. Deres analyse er en metaanalyse, hvilket vil sige, at de analyserer resultater af analyser i andre undersøgelser. I kognitionspsykologi vægtes data højt og har traditionelt fokuseret på korrelationsmønstre, der kan omfatte f.eks. forholdet mellem individers IQ og kriminalitet, deres præstation inden for fag som matematik eller deres socialøkonomiske status (Neisser et al., 1996).

Når jeg bringer dette på banen, skyldes det, at Swami et al. har analyseret korrelationer mellem konspirationsteoretikere³ og en række personlighedstræk og adfærdsmønstre såsom afvigende seksuel adfærd, racistiske attituder og et lavt selvværd. Der er ingen tvivl om, at de ønsker at placere konspirationsteoretikere og deres følgere i patologigruppen. Det er endda ved test undersøgt, hvordan en stærkere analytiske tænkning kan nedsætte troen på rigtigheden i konspirationsteori (Swami et al., 2014, s. 573), altså en slags kur mod konspirationsteoretisk tænkning.

Alt i alt er der tale om argumentum ad hominem mere end egentlige analyser af konspirationsteori. Man forsøger at forklare teorierne (og de problemer, der ifølge forfatterne følger med) ved at gruppere konspirationsteoretikere i forhold til typiske personlighedstræk og adfærdsmønstre i stedet for at kritisere deres teorier.

Flere undersøgelser kunne inddrages, men lad mig afslutte med en bemærkning om, at alle undersøgelser, jeg har beskæftiget mig med, undlader at analysere materiale fra konspirationsteorier; de antager, at vi er enige om, hvad der definerer konspirationsteoretisk materiale. "Determining what is 'rational' and what is not; what is sane and insane; good and bad, after all, *cannot* and *should not* play a role in the study of cultural meaning (Aupers, 2012, s. 23. Kursiveringer i original).

1.5 Specialets opbygning

Specialet indeholder først en videnskabsteoretisk præsentation, hvorefter følger en definition af konspirationsteori med særligt fokus på at forstå, hvad en teori er. Herefter præsenteres magasinet og så følger første del af analysen, som er en stilanalyse. Den afløses af et kapitel om retorik og et kapitel om argumentation. Det følgende kapitel er om social kognition og kultur, og afslutningsvist en

³ Jeg skelner generelt ikke mellem dem, der oprindeligt har udtænkt teorierne, dem der har videreudviklet teorierne og dem, der blot er "medløbere".

konklusion. Jeg vil flere steder, og når jeg finder det passende, inddrage videnskabsteori på grund af det forhold, der er mellem konspirationsteori og videnskab.

Specialets overordnede bevægelse er fra det helt tekstnære i stilanalysen over retorikken og argumentationsanalyse videre til betragtninger om forholdet mellem tekst og kultur.

2. Videnskabsteoretisk præsentation

Lad mig knytte et par ord til en sammenhæng mellem kognitiv lingvistik og kulturanalyser, og hvad de hver især kan bidrage med. I første omgang indplacerer jeg kognitiv lingvistik i kognitivismen, men jeg bliver mere specifik efterfølgende.

I et historisk lys kan den franske filosof Descartes nævnes som inspiration for kognitivismen. Hans projekt var at rejse en helt grundlæggende tvivl omkring viden, og han endte med at konkludere, at kun et tænkende subjekt er uafviseligt. Herefter fulgte en dualistisk tradition i europæisk tænkning, hvor vi har skelnet mellem individ og omgivelser. Huden er grænsesættende for de to domæner, hvor bevidstheden er inde og omgivelserne ude. Denne tænkning er gældende for såvel kognitivismens første og anden generation.

I kognitivisme betragtes virkelighed som trængende frem og forstået igennem vores kognitive strukturer, og der er ingen direkte adgang til virkelighed og verden, altså ingen objektiv erkendelse. Man taler i den forbindelse om mentale repræsentationer i vores sind (Wiben Jensen, 2015, s. 391), der er forbindelse mellem det erkendende subjekt og erkendte objekter. Det skal jeg sige mere om i kapitel otte vedrørende koncepter.

Det skal i øvrigt bemærkes, at kognitivisme er et videnskabsteoretisk begreb, der rummer mange videnskaber. Når der henvises til kognitionsvidenskab, eksempelvis kognitionspsykologi, kognitiv lingvistik og lignende, er det generelt til kognitive egenskaber som perception, hukommelse og sprog for at nævne tre dominerende spor i kognitionspsykologi.

Grundlæggende placerer kognitivismen således erkendelse i menneskets sind og som resultat af forbundne processer, men her er det nødvendigt at skelne mellem tre generationer af kognitivisme, da de har et meget forskelligt forhold til individualisme.

Kognitivismens første generation brød frem omkring 1950'erne omtrent samtidigt med computere, som blev en hyppigt brugt metafor for sindet som centrum for informationsbehandling. Kognitivismens frembrud kan ses som reaktion på behaviorismen, der var en dominerende videnskab i disse år med især Watson og Skinner inden for psykologien; de forklarede menneskets handlen som respons på stimuli, og de undgik kategorisk at involvere sindet i teorien (cf. Skinner, 1990).

Anden generation af kognitivismen var anderledes, idet man begyndte at bevæge sig væk fra det stærke fokus på sindet og i stedet involvere kroppen. Generationen fandt et ståsted i kritik af et grundlæggende problem i første generation: Hvis kognition beskrives som en egenskab, en computer

kan simulere, da det jo blot er informationsbehandling, hvordan forklares da menneskets evne til at indgå i komplekse sociale situationer? Et kernebegreb blev "the embodied mind", som henviser til, at bevidstheden er forankret i kroppen, og at kognition er mere end blot beregninger. Lakoff og Johnson og deres tidlige kognitive lingvistik var to af generationens store skikkelser (Wiben Jensen, 2015, s. 386).

Tredje generation af kognitivismen bevægede sig yderligere væk fra sindet, og man begyndte at se kognition som distribueret. Hos Bruner, der mere specifikt talte om selvet, hed det, at selvet opstår i praksisser, i projekter eller i handlinger (Bruner, 2009, s. 108). Bruner og andre fokuserede nu i stedet på den relation, der er mellem blandt andet kognition (selvet) og kulturen, hvor individet til en hver tid møder og påvirker kulturen med den viden, det har, men kulturen vil også påvirke individet, så der er tale om et interaktionsforhold. Det bliver upræcist at tale om, at individet blot processerer input.

Et eksempel er problemløsning ved hjælp af mellemregning på et stykke papir eller på en lommeregner. Her kan det være vanskeligt at afgøre, hvor kognitionen skal findes, da det er et interaktionsprodukt mellem elever og redskaber. Elevers problemløsning transcenderer deres bevidsthed (Wiben Jensen, 2015, s. 389).

Når jeg nævner redskaber, er det med slet skjult henvisning til Vygotsky. Selvom han levede i en anden periode, er hans indflydelse på tredje generation tydelig. Vygotsky var grundlægger af den kulturpsykologiske tradition og henviste ofte til marxistisk (historisk-)dialektisk materialisme.

Vygotsky kommenterede hyppigt Piaget, en samtidig udviklingspsykolog, og adskiller sig fra ham på nogle centrale punkter, f.eks. når han hævdede, at barnets tale fra starten er social (Vygotsky, 2012, s. 17). Det er givet, at barnets omgivelser dermed bliver essentielle for barnets udvikling understreget af Vygotskys teori om, at tanker er internaliseret tale. Barnets tale bliver, sammen med de objekter, det har mulighed for at gøre brug af, i stigende grad brugt til problemløsning og planlægning (Vygotsky, 2012, s. 23).

Sidstnævnte begreber er såkaldte "højere psykologiske funktioner", og de bliver aktuelle i forbindelse med metafordannelser, som jeg sidenhen skal skrive mere om. Med Vygotsky kan forholdet mellem individ og omgivelser belyses, og ikke mindst hvor vigtige omgivelserne er for sindets konstruktion.

Med kulturteori kan det understreges, at konspirationsteorier ikke lukker sig om sig selv, som en analyse af sproget kunne give anledning til at tro, men at de har en kontekstuel binding. Hos Vygotsky spiller omgivelserne en afgørende betydning for tænkning: "Verbal thought is not an innate, natural form of behavior but is determined by a historical-cultural process (...)" (Vygotsky, 2012, s. 51).

Når jeg således har præsenteret kognitivismens udvikling gennem tre generationer, er det for at kvalificere min brug af både kognitiv lingvistik og kulturanalyse. Jeg mener helt grundlæggende, at tænkning tydeligere end noget andet afspejler kultur.

2.1 Kognitiv lingvistik

“(...) for cognitive linguists, language reflects patterns of thought; therefore, to study language is to study patterns of conceptualisation.” (Evans & Green, 2006, s. 20). Det vil sige, at den kognitive lingvistik studerer mennesket ved at studere dets sprog og mere præcist ved at studere konceptuelle mønstre. Hos Lakoff og Johnson er opfattelsen, at ved at studere brug af (konceptuelle) metaforer får man adgang til sprogbrugerens opfattelse af virkelighed. De har blandt andet studeret sprogbrug blandt politikere for at vise, hvordan de, der har magt, ofte får retten til at gennemtrumfe deres metaforer (Lakoff & Johnson, 2003, s. 157). Det hævdes med andre ord, at kognitiv lingvistik kan åbne for en forståelse af en relation mellem sprog og tænkning, men også, at det er muligt at belyse, hvordan mennesker sprogligt påvirker verden. Det er et konstruktivistisk synspunkt.

Konstruktivisme er en teori, der ser mennesket som socialt og historisk forankret, hvor kognitivismen især med anden generation ser mennesket ud fra et mere biologisk synspunkt (Wiben Jensen, 2015, s. 383). Om konstruktivismen kan siges, at det, der normalt vil betragtes som naturligt og eksisterende uafhængigt af andet, i stedet betragtes som præget af menneskelige interesser. Et eksempel er kønsforskelle, der jo i udgangspunktet er biologiske og fysiologiske, men som i lige så høj grad defineres af blik, positionering og så videre (Collin, 2015, s. 419).

Konstruktivismebegrebet er omgærdet af sproglig forvirring, idet der tales om konstruktivisme, socialkonstruktivisme og socialkonstruktionisme. Sættes der lighedstegn mellem dem, mener jeg, at en væsentlig forskel forsvinder. En af socialkonstruktionismens vigtigste teoretikere er Gergen, og typisk for ham er en radikal opfattelse af, at mennesket kun er relationer (Gergen & Gergen, 2011, s. 30). Så ekstrem er socialkonstruktivismen ikke, og her kan en af konstruktivismens store tænkere, Piaget, nævnes. Han påpegede, at der ikke uden videre kan overføres viden til et menneske, men at mennesket aktivt konstruerer viden og dermed aktivt erkender sin verden (i mere radikalkonstruktivistiske kredse vil man sågar sige, at mennesket medskaber sin verden; cf. Rasmussen, 2000, s. 70-71).

Den kognitive lingvistik har ifølge Thagard nedenstående forhold mellem logik og tænkning, hvilket har min interesse på baggrund af mine kommende argumentationsanalyser (Thagard, 2014⁴):

⁴ <https://plato.stanford.edu/entries/cognitive-science/#PhiRel> (lokaliseret 26.02.2018)

Explanation target: Why do people make the inferences they do?

Explanatory pattern:

People have mental representations similar to sentences in predicate logic.

People have deductive and inductive procedures that operate on those sentences.

The deductive and inductive procedures, applied to the sentences, produce the inferences.

Thagard mener, at de mentale repræsentationer, som jeg tidligere omtalte, minder om logiske sætninger, og at disse ofte påvirkes af deduktive og induktive procedurer. Det er af helt overordnet interesse at forstå, hvordan mennesker laver følgeslutninger, og det er især vigtigt, da jeg forholder mig til forskellen på argumentation i den videnskabelige kultur og lægmandsargumentation i andre kulturer.

2.2 Kritik

Det skal fremhæves, at valget af teorier medfører begrænsninger. Konstruktivisme kan kritiseres for et ensidigt blik på, at sproget medkonstruerer verden. Et sprogløst menneske vil trods alt dø, hvis det stiller sig ud foran en lastbil. Det kan man ikke konstruere sig ud af. Kognitivismen placerer meget ensidigt erkendelse hos subjektet og undervurderer således objekters betydning: Tænk blot på, hvad objekter i et kirkerum gør for vores erkendelse af, at vi er et religiøst sted. Kulturanalyse har tendens til ikke at fokusere på individets rolle og de individuelle forskelle. Da kultur jo i sidste ende udgøres af individer, er der tale om en gensidig påvirkning, som ikke må overses.

3. Konspirationsteori defineret

Lad mig fokusere på ordet konspirationsteori og dets opbygning. "Konspiration" er en sammensætning af "kon", der er latin for "med". Det følger heraf, at en konspiration må involvere flere personer, og de fleste er også enige om, at konspirationsteorier er rettet mod grupper eller organisationer: CIA, regeringer, sundhedsvæsenet og så videre (Coady, 2006; Hendricks & Vestergaard, 2017; Barkun, 2003). Næste del af ordet er en afledning af det latinske "spirare", der blandt andet kan betyde "at ånde", og når man "ånder sammen med nogen", indikerer det, at man hvisker (Coady, 2006, s. 1).

"Den, der hvisker, lyver", siger børn, og det er, hvad konspirerende anklages for. Man hvisker, når man lyver eller har noget at skjule, og når det skal skjules, kunne det være fordi, man har til hensigt at gøre noget, andre ikke vil bryde sig om.

Det var den nemme del af ordet, for ordet teori åbner op for diskussion og er meget vanskeligt både at forstå og beskrive inden for en rimelig ramme. Teori kan forstås som hverdagsudtryk og som et videnskabeligt begreb. Det kendetegnende ved sidstnævnte er, at der følger en lang række krav med, eksempelvis til metodevalg og dataindsamling. Hos Helles og Køppe siges det, at teori er, hvad der bruges for at undgå en alt for omfattende dataindsamling (2015, s. 504). I førstnævnte tilfælde synes det at dække over en løsere idé om sammenhæng. Omvendt af den videnskabelige forståelse lader det ikke til, at der stilles særlige krav hertil.

Barkun skriver, at essentielt for konspirationsteori er, at de så godt som altid indeholder tre grundprincipper, der er styrende for den præsenterede teori: "Nothing happens by accident", "Nothing is as it seems" og "Everything is connected" (Barkun, 2003, s. 3-4). Hvis vi antager, at de tre principper er en del af det teoretiske udgangspunkt for en konspirationsteoretiker, så vil man ud fra Helles og Køppes synspunkt indsamle sin data på baggrund heraf. Det er at betragte som en deduktiv metode i videnskab (cf. Helles & Køppe, 2015, s. 517): Her opstilles en hypotese (derfor hedder metoden strengt taget hypotetisk-deduktiv metode), som data (eksempler, forsøg osv.) kan verificere eller falsificere. Det er min påstand, at konspirationsteorier forsøger at verificere hypoteser, og at der ikke opstilles eksempler, der kunne gøre teorien ugyldig.

Når man er overbevist om, at et antal observationer peger mod noget mere generelt, kan der fremsættes en (revideret) teori herom. Hvis de fleste konspirationsteorier indsamler data for at verificere de tre grundprincipper, vil der næppe nås en ny konklusion. Den indsamlede data muliggør en bekræftelse af principperne; man har sluttet fra konkret data til abstrakte principper.

Men er en sådan teori et udtryk for sandhed? Det kan diskuteres. Vi kan selvfølgelig efterprøve teorien forsøg efter forsøg, men det vil både være yderst omstændigt og endnu vigtigere: Er 101 verificerende eksperimenter en bedre indikation af en teoris rigtighed end 100 eksperimenter?

Popper ville svare nej. Han vil i stedet forsøge at falsificere teorien og teste dens holdbarhed den vej. Hans kritiske rationalisme peger på et særligt forhold mellem teori og sandhed, hvor videnskabsmanden kontinuerligt må underkaste sin teori undersøgelser, der kan forkaste den. Når den ikke forkastes af et dristigt eksperiment, er teorien befæstet. Indtil videre og indtil næste udfordring.

Man må dog ikke tro, at man i sidste ende finder sandheden, da Popper er af den opfattelse, at der ingen objektiv sandhed findes. Det er et angreb på det, han kalder den optimistiske erkendelsesteori, hvor det er opfattelsen, at sandhed i sidste ende sejrer, når vi har blotlagt den med eksperimenter og fornuft (Popper, 1996, s. 11). Der er ingen sandhed at åbenbare. Med hans ord er gode teorier et indblik i videnskabens nuværende udviklingstrin, og alle videnskaber, ikke blot de naturvidenskabelige, skal arbejde efter samme metode, nemlig ud fra hypoteser, der kan afprøves og potentielt forkastes. Ud fra disse af Poppers tanker om sandhedsbegrebet vil jeg forsøge at holde mig til at tale om kendsgerninger og fakta i stedet for.

Poppes ærinde er rent videnskabeligt. Han mener selv, at erkendelsesoptimisme har været en primær drivkraft i udvikling af Den Vestlige Verden fra især renæssancen og frem (Popper, 1996, s. 13). Det er den optimistiske tro på, at videnskaben langsomt afdækker og afslører de inderste og dybeste mekanismer i naturen, samfundet eller hvad der end er genstandsfelt.

Optimismen har påvirket sprogbrug om forholdet mellem teori og fakta: Lakoffs Cognitive Linguistics Group har en liste over sætninger, de mener, man almindeligvis finder som udtryk for forholdet mellem teori og fakta⁵⁵. Overskriften er: "Theories are covers for the facts", og følgende, udvalgte sætninger forklarer, hvordan teorier dækker for fakta: "the theory was expanded to cover more data", "that theory covers a lot of territory" og "the theory fit the data closely".

Sætningerne er medtaget her for at pege på, at sprogbrugere kan have den opfattelse, at teorier står i vejen for en egentlig erkendelse, der forventes at være mulig; virkeligheden afdækkes eller afsløres. Som det fremgår af ovenstående, er Popper ikke enig. Det skal understreges, at til trods for Poppers indvendinger, er det konspirationsteoretikeres intention netop at afdække kendsgerninger ud fra en idé om, at det så er den "den objektive sandhed", der findes.

Ud fra denne gennemgang af ordets bestanddele kan jeg sammenfattende sige, at konspirationsteori skal forstås sådan, at en række hændelser har en sammenhæng, der kan forklares af en officiel teori, men konspirationsteoretikere ønsker at afsløre den - for dem - reelle sammenhæng. Den officielle teori er forkert.

⁵⁵ <http://araw.mede.uic.edu/~alansz/metaphor/METAPHORLIST.pdf> (lokaliseret d. 01.03.2018)

3.1 Informationskvalitet

En anden definition, eller et tillæg til den foregående, påpeger en tendens hos visse konspirationsteoretikere, hvor alene det at gå imod den officielle forklaring er hovedformålet. De forsøger ikke at finde frem til kendsgerninger, men blot at afdække, at den officielle forklaring i hvert fald er forkert. I et sådan tilfælde er konspirationsteori "(...) premised on the leap from identifying/constructing a mysterious absence to assuming that absence is actively produced by governments, scientists, media, or a different powerful other." (Reyes & Smith, 2014, s. 404). Det kan i den forbindelse siges, at konspirationsteori bliver et alternativ og med den pointe, at det er den alene for at være alternativ.

Nogle er af den holdning, at konspirationsteorier ikke skal defineres ud fra argumenter og deres gyldighed, men at de skal behandles som et kulturelt fænomen i sig selv, og som en genre (Aupers, 2012; Reyes & Smith, 2014). Ud fra denne definition kan man eksempelvis se på konspirationsteori som et internetfænomen på YouTube.

Hendricks og Vestergaard tager deres definition fra Barkun: "En konspiratorisk overbevisning kan defineres som en overbevisning om, at en organisation bestående af individer eller grupper er i færd med at handle i det skjulte med henblik på at nå et bestemt – ofte ondsindet – mål." (Hendricks & Vestergaard, 2017⁶). Vi er med andre ord tilbage ved den første definition, der lagde sig op ad ordets bestanddele, men her tilføjes konspiratorerne en "ondsindet" hensigt.

Hendricks og Vestergaard har flere niveauer af informationskvalitet. Information kan være faktisk, hos dem benævnt zone 1-informationskvalitet. Det er kendsgerninger. Det virker oplagt at placere videnskab her, men da de andetsteds taler om videnskab som en midlertidig sandhed, ville det blive problematisk i deres forståelse. Omvendt er det også et problem, at de ikke kan finde et eneste eksempel på kendsgerninger. Det efterlader os i et informationstomrum, hvor vi angiveligt ikke kan stole på noget, eller også skal vi kun stole midlertidigt på noget.

I zone 2 findes misinformation, som er information, der ved nærmere granskning viser sig at indeholde "forvanskede" og "udokumenterede" udsagn (Hendricks & Vestergaard, 2017, s. 100), og her hører konspirationsteorier hjemme. Således siger de, at konspirationsteorier er udokumenterede, men ikke intentionelt fordrejede udsagn. Det er interessant ud fra det perspektiv, at konspirationsteorier er udokumenterede, men ikke som udgangspunkt forkerte.

I zone 3 er der tale om desinformation, der er et bevidst forsøg på at vildlede modtageren. Her placerer forfatterne både løgn og fake news. Der er værd at bemærke, at fake news kan betragtes som satire modsat konspirationsteorier, der sjældent gør brug af humor. Der er til gengæld enighed om at angribe store organisationer, når man sammenligner de to: "(...) satirical fake news covers the news covering the news" (Reilly, 2010, s. 238. Kursivering i original).

⁶ <https://www.mm.dk/tjekdet/artikel/saadan-er-konspirationsteoriens-struktur> (lokaliseret 18.02.2018)

Jeg vil lave en konkluderende opsamling på disse forskellige definitioner af konspirationsteori. Jeg gør brug af ordet forklaring i nedenstående, og det er ikke så dækkende, som det kunne ønskes. Det kan også være en officiel holdning, f.eks. at alternativ behandling ikke hører hjemme i sundhedsvæsenet, eller en officiel praksis, f.eks. hvordan midler fordeles fra puljer, ministerier eller lignende.

Konspirationsteorier opstår i en kultur, hvor et antal deltagere enes om, at en officiel forklaring ikke er sand. Det antages, at en række personer i en gruppe eller en organisation lyver om den virkelige forklaring, og at de har en ofte ondsindet intention hermed. Teorierne forbliver udokumenterede påstande, men regnes ikke for bevidst vildledende information. Teorierne beror på en forståelse af, at der findes en forklaring på en sammenhæng mellem et ofte større antal hændelser. Denne forklaring kan afsløres.

4. Præsentation af magasinet

På forsiden til magasinet første nummer (januar-april 2017) ses øverst bladets navn skrevet med store bogstaver, og en overskrift placeret højt og centreret stiller et spørgsmål ("Fakede Stanley Kubrick månelandingerne?") rettet mod billedet, der dominerer forsiden: en astronaut (forsiden kan ses i bilag 1). Han er placeret på noget, der skal ligne månen, og nedenunder findes et billede af filminstruktør Stanley Kubrick med et filmkamera. Når Kubrick og et kamera bruges, antydes det, at der optages en film (månelandingen i dette tilfælde); Kubrick er primært kendt for spillefilm (især "2001: A Space Odyssey") og ikke eksempelvis dokumentarfilm. Den grønne farve bag astronauten skal sandsynligvis indikere, at der bruges green screen-optagelser, hvilket benyttes til at indsætte andet billedmateriale bag den reelle optagelse, altså til brug af billedmanipulation. I magasinet venstre side findes fire titler på andre artikler. Nederst på siden, og i væsentligt mindre størrelse, nævnes navnet på tre andre artikler. Layoutet adskiller sig ikke væsentligt fra magasinerne *Illustreret Videnskab* og *Historie*.

I såvel magasinet som på deres Facebookside støder man kun på udtalelser fra chefredaktør Hanjii. Bladets skribenter lader til at skrive på vegne af sig selv, da de ikke omtales som medlemmer af redaktionen. Skribenterne præsenteres med akademisk titel, og første nummer har blandt andet en artikel af en cand.mag. i musikvidenskab og en pensioneret lektor fra Københavns Universitet.

Det lader til at være et redaktionelt valg at knytte an til den videnskabelige verden og samtidig forholde sig kritisk til den. På Facebooksiden udtaler Hanjii: "(...) Desuden trækkes der i den redaktionelle linje, på filosofferne Michel Foucault (governmentality), Jürgen Habermas (kritisk teori) og systemteoretikeren Niklas Luhmann (kognitiv konstruktivisme), som afgrænser en samfundsfaglig trekant der skaber bedre forståelse for anskuelsen af såkaldte "konspirationsteorier", forklaret med samfundsfaglige begreber"⁷. Der er, som det foregående antyder, en udpræget tendens til at nævne vægtige teoretikere og ofte (konflikt-)sociologer, ligesom bladet kontinuerligt er selvreferentielt og diskuterer både egen tekst, konspirationsteoribegrebet og egen berettigelse.

Et eksempel i første nummer er artiklen "Når en teori bliver en konspiration" af sociologen Green (2017, s. 86-89). Han bliver som flere andre benyttet til at trække referencer til universitetsverdenen. Han melder dog ud, at han ikke vil forsøge at skjule sig "under en objektiv, videnskabelig

⁷ <https://www.facebook.com/Konspirationdk/posts/1998221963770031> (lokaliseret 03.03.2018)

hat" (2017, s. 86) og fortsætter med at skrive, at konspirationsteorier udfordrer den kulturelle antagelse, at myndigheder forsøger at tjene befolkningens interesse. For Green er denne udfordring den reelle definition på konspirationsteori. Mange steder i såvel magasinet som på Facebooksiden benyttes diskursbegrebet, f.eks. i fire af Greens overskrifter: "Politiske diskurser konstruerer mening", "Når et ord bliver en diskurs", "Mediestyrede diskurser" og "Skabelsen af diskurser" (Green, 2017, s. 88-89). Disse udfordringer af såvel politiske som mediestyrede diskurser kan ses i lyset af min definition på konspirationsteori, hvor jeg skrev, at man ofte ser angreb på officielle forklaringer som det egentlige hovedformål for konspirationsteoretikere uden alternative forklaringer.

Redaktøren skriver allerede i lederen i første nummer, at læserne opfordres til kritisk tænkning. I magasinet tredje nummer findes en artikel om kritisk teori (Riberholt, 2017, s. 95), som redaktøren fortæller er en stor inspirationskilde for magasinet. Kritisk teori er som bekendt associeret med Frankfurterskolen, som eksempelvis Habermas var en del af. En af skolens centrale inspirationer var Marx, men her må der skelnes mellem Marx selv og så den gruppe, Popper meget slående kalder "vulgærmarxister", da sidstnævnte har mange ligheder med konspirationsteoretikere især i forhold til klassekamp (Popper, 1996, s. 87).

Hvad der imidlertid ikke hersker enighed om i bladet, er en definition på konspirationsteori. Green definerer konspirationsteori som en diskursudfordring og ikke andet. Det er bred definition, og den forholder sig ikke til ordets egentlige opbygning. Det kræver vel ikke en konspiration at etablere en diskurs? Eftersom mange meget overordnede diskurser, f.eks. politiske, opstår blandt utrolig mange mennesker, f.eks. et parti, må det antages, at de ikke har "hvasket om det".

Over for den definition står Hanjiis indledende bemærkning om, at det er det etablerede samfund, der har døbt teorierne "konspirationsteori". Det vil sige, at hos Green har man aktivt gjort sig selv til konspirationsteoretiker, mens man hos Hanjii passivt er blevet gjort til konspirationsteoretiker.

I forhold til min opsamlende definition i sidste kapitel kan det bemærkes, at der ikke hos hverken redaktøren eller sociologen ses deciderede anklager om løgn eller ondsindede intentioner. Anklager om, at "folket" bliver holdt væk fra nuancerede eller alternative forklaringer, rummer dog en skjult anklage om en intention. Nogen må opnå noget ved at fastholde deres diskurs. Den side af sagen lader dog ikke til at blive diskuteret i magasinet.

5. Stilanalyse

Jeg indleder min analyse med at undersøge den sproglige stil i artiklen skrevet af Mads Wedel-Ibsen⁸. Jeg vil benytte pladsen til at skrive om tekstens kohæsion og kohærens, dens fordeling og frekventielle brug af udvalgte ord, samt belyse tekstens brug af specifikke figurer og troper. Jeg forklarer begreberne, som det bliver relevant.

Hvorfor har det betydning at undersøge en teksts sammenhæng? Analyser af retorik og argumentation er udvalgte nedslag i en forfatters henholdsvis sproglige virkemidler og opstilling af logiske udsagn (en foreløbig definition), og hvordan dette kommer til udtryk i den specifikke tekst. Her kan man vurdere, om forfatteren appellerer til følelser, eksempelvis, eller om et argument er rimeligt sat sammen. Retorik og argumentation handler ikke om den overordnede sammenhængskraft i en artikel, der netop skal findes i de enkelte ord, ordvalg, gentagelser og lignende. Småord kan nemt overses og virke ubetydelige, men de er fundamentet for, at vi opfatter forfatterens tekst som et samlet hele, vi overhovedet finder værdi i at beskæftige os med.

I første omgang må det afgøres, om artiklen overhovedet kvalificerer sig til at være konspirationsteori. Nogle grundlæggende karakteristika peger i den retning. For det første er artiklen at finde i magasinet KONSPIRATION. For det andet er der tale om en aggressiv kritik af sundhedsvæsenet og mere overordnet videnskaben bag. Angrebet på organisationer er ganske tydeligt, og forfatteren påpeger selve konspirationen:

Ligesom kirken brugte også datidens læger det latinske sprog til kommunikation og konspiration mod befolkningen, og de uvidende masser. Sproget var koden, og hemmeligheder kunne deles med ligesindede, mens den jævne borger ikke forstod en pind (linje 45-47)

Artiklen udtrykker en konfrontativ stil, der er typisk for konspirationsteorier. Ganske tidligt i artiklen skabes der en os-og-dem-inddeling mellem den katolske kirke og naturbehandlere. Den konflikt bliver et gennemgående emne i artiklen.

⁸ Artiklen kan læses uden annotationer i bilag 2. Når jeg henviser til linjetal, er det tallene i dette bilag.

Frygten for ulykke eller sygdom blev stort slået op af især den katolske kirke, og man tøvede ikke med at give naturbehandlerne skylden for alskens dårlighed i samfundet generelt (linje 25-27)

Jeg opfatter artiklen som en konspirationsteori. Det er værd at bemærke, at Wedel-Ibsen peger på alternativer (alternativ behandling) og således ikke blot ønsker at så tvivl om en officiel forklaring. Modstillingen mellem videnskab og alternativ behandling er gennemgående.

Tekstens sammenhængskraft kan analyseres ved at bruge en annotationsteknik udviklet af Götzsche (2017, s. 68-72). Det er hensigten at lave en formel opstilling for at vise en sammenhæng i brugen af ord, hvilket understreger, hvad forfatteren vægter, og i sidste ende hvad denne vægtning peger på.

Ønsker man at undersøge tekstens kohæsion, kan man annotere en brug af anaforer og kataforer, der henholdsvis viser tilbage og fremad i teksten. Kohæsion forstås som en teksts sammenhæng på sætningsniveau, altså hvorvidt nabosætninger er bundet sammen på en meningsfuld måde. Götzsche foreslår at bruge ordet adhæsion til at tale om den enkelte sætnings sammenhæng, og når vi omvendt taler om en hel teksts sammenhæng, bruges ordet kohærens (Götzsche, 2017, s. 57). Lad mig eksemplificere kohæsion med artiklens underrubrik:

[001[®]] Kampen[001[©]] mod[002[©]] sygdom[003[©]] er[004[©]] både[005[©]] dyr[006[©]] og[007[©]] besværlig[008[©]]. [002[®]] Og[009[©]◀001[®]] tusinder[010[©]] dør[011[©]] hvert[012[©]] år[013[©]] af[014[©]] korrekt[015[©]] ordineret[016[©]], korrekt[017[©]] doseret[018[©]] og[019[©]003K] korrekt[020[©]] indtaget[021[©]] medicin[022[©]]. [004[®]] Sundhedsvæsenet[023[©]] er[024[©]] døende[025[©]] [005[®]] og[026[©]◀004[®]] det[027[©]] haster[028[©]] med[029[©]] at[030[©]] få[031[©]] fundet[032[©]] dets[033[©]◀023[©]] afløser[034[©]].

Der kan indsættes forskellige informationer i et annotationsindeks, men som det allerede ses på ovenstående, bliver det hurtigt uoverskueligt og ikke læsevenligt. Jeg har her valgt at annotere fem sætninger, hvilket indekseres med fortløbende tal efterfulgt af et [®], der betyder relation. Hvert ord kaldes et koncept og noteres med [©] (konceptbegrebet defineres i kapitel otte om konceptuelle metaforer). Tre steder har jeg benyttet fransk anførselstegn (◀), der peger bagud, og samtidig brugt **fed skrift**. Det indikerer en anafor, altså en bagudrettet henvisning, og når forfatteren to steder bruger ordet *og*, er der tale om en adverbial anafor eller en adverbial kobling. Det fremgår af annotationen, hvilken sætning ordet kobler til. På den måde vises det, at og[026[©]◀004[®]] er en anaforisk kobling til sætning [004[®]], der starter med *Sundhedsvæsenet*. Gentagelsen af ordet *korrekt* som første led i en

konstruktion, der bruges tre gange, skaber også sammenhæng og kaldes som figur en epanafor (en lignende figur kaldet epifor bruges senere i *i naturen og af naturen*).

En måde at skabe sammenhæng er netop ved gentagelse. Wedel-Ibsen nævner, at *tusinder dør* (010© og 011©), og de dør på trods af korrekthed, som understreges af epanaforen. Senere (023©, 024© og 025©) er det sundhedsvæsenet, der er døende. Forfatteren præsenterer allerede her artiklens tema. Temaet er kort og godt, at vores sundhedsvæsen ikke længere kan varetage rollen som behandler af sygdom, og at der må findes et alternativ hurtigst muligt.

I brødteksten er der i de første syv linjer en brug af pronomener, som både bidrager til kohæsion og gruppering af mennesker. Jeg har valgt at notere tre sætninger (®-tegnet). De første tre linjer kan således annoteres:

[001®] Engang[001©] levede[002©] mennesket[003©] i[004©] højere[005©] grad[006©] end[007©] i[008©] dag[009©] i[010©] pagt[011©] med[012©] naturen[013©]. [002®] Man[014©•003©] levede[015©] i[016©] naturen[017©] og[018©] af[019©] naturen[020©]. [003®] Man[021©•003©] var[022©] afhængig[023©] af[024©] det[025©] samspil[026©] med[027©], og[028©] den[029©] forståelse[030©] der[031©] var[032©], af[033©] naturen[034©] og[035©] årets[036©] gang[037©].

Forfatteren bruger her tre idiomatiske udtryk, nemlig *i højere grad*, *i pagt med naturen* og *årets gang*. Sidstnævnte er ligeledes et zeugma, da der bruges en sammenstilling, hvor de to begreber er uensartede eller inkommensurable (Götzsche, 2017, s. 50). Det vil sige, at de ikke har fællestræk, der ellers kunne retfærdiggøre deres sammenstilling; vi forbinder ikke ordet år med egenskaben at kunne gå⁹. Idet der er tale om et idiomatisk udtryk, forstår man det som et samlet udtryk uden at betvivle dets indre logik, hvilket ellers er passende, når menneskets relation til naturen påstås at kunne måles i grader.

Første sætning indeholder appellativet *mennesket*. Sammenlignes appellativer og proprier, så er forskellen, at et proprium er abstrakt og indholdsløst, men betegner en konkret ting, som det er tilfældet med navnet Peter; navnet siger ikke noget om Peters egenskaber. Appellativer er derimod analyserende eller beskrivende, eksempelvis i omtale af mennesket, og er derfor konkrete og indholdsfulde (Albeck, 2007, s. 36). Ved at bruge *mennesket* antydes det, at forfatteren vil beskæftige sig med noget, der har interesse for menneskearten, og straks efter erfares det, at menneske-naturrelationen er af særlig interesse, da mennesker er afhængige af samspillet med naturen.

⁹ Omvendt kan man betone, at år er en tidsangivelse, og hos Lakoff og Johnson hævdes det, at en typisk tidsmetafor netop er bevægelse. Hvis man er af den opfattelse, at tid primært er et udtryk for afstand, så må der nødvendigvis finde (have fundet) en bevægelse sted.

Ved at bruge appellativet i bestemt form vil der normalt henvises til et ganske særligt tilfælde af netop denne genstand, men det er der ikke tale om her, da vi ikke er bekendt med et specifikt menneske, som forfatteren skriver om. Der er for så vidt to måder at anskue dette på. Den bestemte form kan opfattes som en generisk brug af ordet, hvilket vil sige, at noget gælder for en hel gruppe eller kategori. Den generiske brug af *mennesket* peger på, at forfatterens udsagn er møntet på hele menneskeheden og ikke specifikke dele heraf.

En anden måde at se det på er som hos Albeck, hvor brugen af bestemt form med fravær af bekendthedsgrundlag siges at skabe en "illusion af intimitet" (Albeck, 2007, s. 40). Dette menneske, som vi i et eller andet omfang føler os forbundet til, levede i højere grad i pagt med naturen, end det er tilfældet i dag. Da forfatteren først sidenhen omtaler kirken (som jeg vender tilbage til i nedenstående), efterlades læseren med det indtryk, at netop det præ-kirkelige menneske havde en tættere relation til naturen.

Dette udtrykkes i en sammenligning eller en komparatio (Götzsche, 2017, s. 31):

1. led: *Engang levede mennesket i højere grad i pagt med naturen*
forbinder: *end*
2. led: *i dag*

Der er således en slags før-og-nu-opdeling af mennesker, og ved brugen af bestemt form gives det indtryk, at der hos "før-mennesket" var enighed. De levede i enhed, det vil sige "u-splittet", og kirken var ansvarlig for opdeling af menneskeheden.

Såvel sætning to som tre i annotationsindekset på foregående side begyndes med pronomenet *man*, som forbinder begge sætninger med sætning ét, da pronomenet henviser til *mennesket*. I min annotation giver det sig til kende som to pronomenelle anaforer i [014© og [021©]. Da de to efterfølgende verber er bøjet i præteritum, må der være tale om før-mennesket. Uden nærmere tidsangivelse, men sandsynligvis før kirkens indflydelse, fastslås det, at menneskets forhold til naturen var præget af afhængighed, samspil og forståelse. Det er oplagt, på baggrund af præteritumbøjningen, at konkludere, at nu-mennesket har lagt dette bag sig.

Forfatteren bruger også kataforiske pronomener, som det ses i *det*[025©] *samspil*[026©] og *den*[029©] *forståelse*[030©], hvor de går forud for ordene, de peger på. Det er et alternativ til at skrive "samspillet" og "forståelsen", og giver en betonende, understregende effekt.

De næste fem linjer (9-13 i bilaget) afslører mere om mennesket:

[001[®]] I[001[©]] takt[002[©]] med[003[©]] kirkens[004[©]] påvirkning[005[©]], [002[®]] blev[006[©]] mennesker[007[©]] gradvist[008[©]] frataget[009[©]] ansvaret[010[©]] for[011[©]] deres[012[©]◀007[©]] egen[013[©]] situation[014[©]]. [003[®]] Man[015[©]◀007[©]] kunne[016[©]] i[017[©]] stedet[018[©]] bede[019[©]] bønner[020[©]], og[021[©]] betale[022[©]] aflad[023[©]] for[024[©]] sine[025[©]◀007[©]] synder[026[©]] til[027[©]] kirken[028[©]]. [004[®]] Man[029[©]◀004[©]] indførte[030[©]] inkvisitionen[031[©]], [005[®]] som[032[©]] hærgede[033[©]] op[034[©]] gennem[035[©]] Europa[036[©]] i[037[©]] 1200-1800[038[©]] tallet[039[©]] [006[®]] hvor[040[©]] tusinder[041[©]] af[042[©]] såkaldte[043[©]] kættere[044[©]] blev[045[©]] dømt[046[©]] og[047[©]] henrettet[048[©]] for[049[©]] deres[050[©]] valg[051[©]] af[052[©]] livsform[053[©]], tro[054[©]] og tilgang[055[©]] til[056[©]] livet[057[©]].

Nu omtales mennesket som *mennesker*, altså en ubestemt form af appellativet. Måske skyldes dette skift, at et antal mennesker tilsluttede sig enten *kirken* eller de *såkaldte kættere*. Sidstnævnte har fået tilføjet det vurderende adjektiv *såkaldte*, der sår tvivl ved rigtigheden af at bruge betegnelsen *kættere*. Ordet bruges til at betegne en ”modstander af den officielle troslære”¹⁰. Kirken står bag troslæren og i opposition til holdningen hos disse kættere, der straffes for deres *livsform*, *tro* og *tilgang til livet*. Der er med andre ord skabt endnu en deling af *mennesket*, der ikke blot er udstrakt på en tidsakse i før og nu, men også inddelt i kirkemennesker og kætterske mennesker.

Hvis man igen ser på pronomener, så har jeg anoteret (relevante) pronomenerne anaforer ved ordene [012[©]], [015[©]] og [025[©]], der alle peger tilbage til *mennesker*[007[©]]. Sætningen *Man*[029[©]] *indførte*[030[©]] *inkvisitionen*[031[©]] volder dog visse problemer. Det kunne forholde sig sådan, at *Man* atter er et anaforisk pronomen med henvisning til *mennesker*, men ifølge verdenshistorien blev inkvisitionen indført af den katolske kirke i år 1231. Inkvisitionen bliver således en uddybning af *kirkens påvirkning*. Alligevel efterlader første sætning en tvivl, da forfatteren aldrig skriver, hvad kirken påvirker. Den foregående sætning (linje 7 i bilaget) omtaler samspillet mellem menneske og natur, men også forståelsen af naturen og *årets gang*, mens den efterfølgende sætning uddyber, hvad forfatteren mener er *effekten* af påvirkningen.

Ordet man er et pronomen, der bruges generisk, og henviser til kirken som institution, hvor det underforstås, at kirken består af mennesker. Ved at skrive, at kirken iværksatte inkvisitionen, og ikke helt specifikt den pave, der udstedte ordren, hvilket ville være en mere præcis beskrivelse, placerer forfatteren ansvaret og skylden hos den ansigtsløse organisation som helhed. Således fremstilles organisationen som umenneskelig, hvilket kan ses i flere konspirationsteorier: CIA stod bag, regeringen har skylden og så videre.

¹⁰ <http://roplus.dk/#ordbog/k%C3%A6tter>. Lokaliseret d. 18/04/2018.

Der foregår også en kategorisering af kirkens modstandere, der alle er kættere, da *livsform, tro og tilgang til livet* må henføre til det at leve *i pagt med naturen (af naturen og i naturen)*. Der er således lagt op til konfrontation mellem to parter. Da det i alle tilfælde drejer sig om mennesker, ender forfatteren med at dele mennesker ind i to overordnede kategorier: Der er kirkemennesker, som hænger, dømmes og henrettes i tusindvis, og der er de kætterske naturmennesker, der lever i og af naturen og har en *livsform, tro og tilgang til livet*.

Når forfatteren vælger at omtale kætterne som dem, der har en tilgang til livet og en tro, hvilket jo sagtens kunne betegne kristne, er det samtidig et valg ikke at karakterisere kirken som et sted for troende, men et sted for de hængende og henrettende. Denne opdeling er med til at fastholde et meget negativt billede af kirken.

I de følgende ti linjer (linje 14-23 i bilaget) bliver naturmennesker yderligere karakteriseret som *holistisk funderede mennesker, kloge koner og mænd og naturbehandlere*, mens kirken kalder dem *hekse og troldkarle*. Wedel-Ibsen trækker en lige linje til nutiden og Skt. Hans-aften, hvor vi brænder symbolske hekse af på bålet, hvilket er en del af vores kollektive bevidsthed, som kirken har ansvaret for.

I linje 101 genoptages menneske-natur-relation, men nu med naturvidenskaben som den handlende: *Naturvidenskaben forsøger at forstå og styre verden og naturen med forskellige virkemidler*. Naturvidenskab lever modsat naturmennesker ikke i pagt med naturen, af den eller i den, men forsøger i stedet at styre den. Der introduceres en magtrelation, hvor mennesket i kraft af videnskaben ønsker at have magt over naturen.

Herefter siges det, at vi i disse år er vidner til, at *befolkningen selv tager ansvaret for deres egen situation* (linje 204). Dette er en direkte henvisning til linje 9 og 10, hvor mennesker gradvist blev *frataget ansvaret for deres egen situation*, hvilket skete under kirkens påvirkning. Forfatteren må derfor være af den opfattelse, at mennesker er ved at gøre oprør imod sundhedsvæsenet, men også underforstået naturvidenskaben, industriinteresserne, lægerne, eliten og kirken. Forfatteren ser en reel sandsynlighed for, at der er ved at ske en omvendelse til atter at leve i naturen.

Sådanne henvisninger fra artiklens afslutning til begyndelse er med til at skabe kohærens, altså en mere overordnet sammenhæng, der går ud over sammenhæng mellem nabosætninger. Artiklen igennem holder forfatteren sig til ganske få grupperinger, som han udstyrer med forskellige, og i nogle tilfælde uforenelige, hensigter.

5.1 Kohærens og frekvens

Artiklens kohærens kan belyses ved at se på ordbrug og især hyppig brug af specifikke ord. Jeg benytter begrebet lemma, som her bruges som en betegnelse for et opslagsord. Lemmaer benyttes eksempelvis i Dansk Frekvensordbog, hvor det dækker over en registrering af flere millioner ord, som i sidste ende er samlet til et udvalgt antal opslagsord: lemmaer (Götzsche, 2017, s. 86). Det samme er gældende for Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs liste over de 10.000 mest anvendte ord på dansk¹¹.

Beregning af frekvens er at tælle et lemmas forekomst i alle dets varianter og dividere det med et korpus bestående af 880 millioner ord indsamlet i perioden 1983-2016. DSL har talt 28.379.673 forekomster af ordet *i*, da det optræder i deres korpus med en frekvens på 0,0322496285-10297.

I artiklen har ordet *natur* 33 forekomster i udgaver som henholdsvis appellativerne *naturbehand-ler* og *naturfolk* og som substantivkompositummet *naturprodukter*, men også som direkte henvisning til den natur, man kan sige er modsætning til kultur. I den variant findes *i pagt med naturen*, *levede i naturen* og *af naturen* og *naturens orden*¹².

I specifikke dele af artiklen bruges *natur* mange gange, hvilket siger noget om ordets distribution, f.eks. i de første tre linjer af brødteksten, som jeg analyserede tidligere. Artiklen består af 2899 ord, hvilket giver *natur* en frekvens på 0,0113832 (svarende til ca. 1,14% af artiklens ord). Frekvensen i standardtekster er 0,0001310¹³, hvilket vil sige, at Wedel-Ibsen bruger ordet mere end 86 gange så ofte, som det benyttes i standardtekster. Det kan lyde voldsomt, men det viser først og fremmest, at natur er en vigtig del af artiklen.

Følgende er en opstilling af ni af de mest brugte substantiver. Tal i parentes angiver forekomster.

¹¹ <http://korpus.dsl.dk/lemma-5000.html> (lokaliseret d. 14.03.2018).

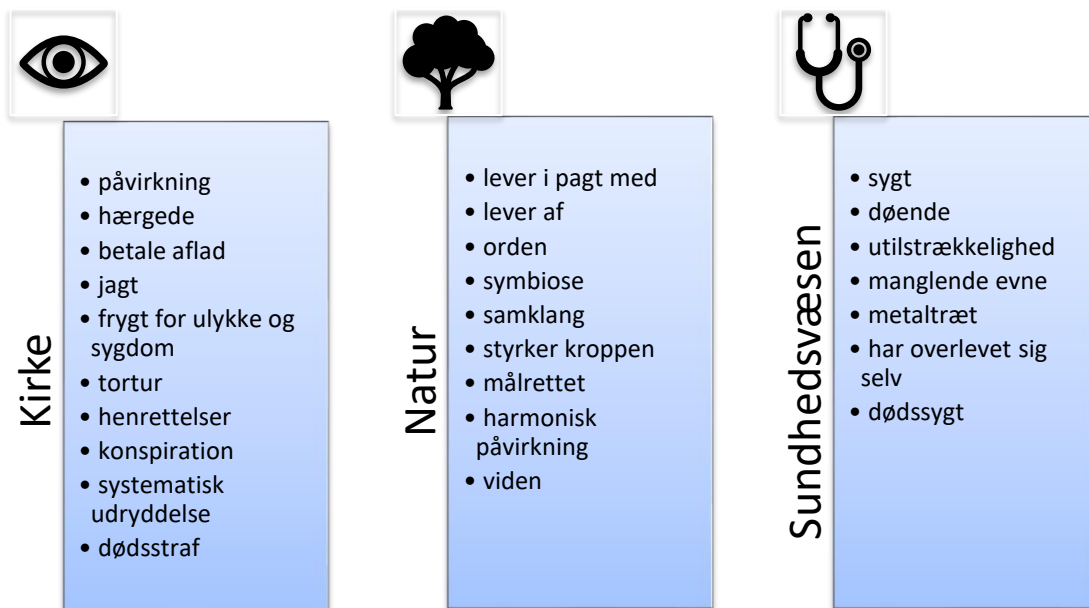
¹² Ordet *naturaligvis* er ekskluderet, da jeg mener, at det først og fremmest bruges synonymt med "selvfølgelig" og "normalt" og derfor uden reel reference til noget i naturen og i alle fald ikke emnekonstituerende.

¹³ Natur-lemmaet findes i to former på DSL-listen, nemlig som henholdsvis almindeligt substantiv og som del af et ord. Det tal, jeg har angivet, er sammenlagt af disse to, da jeg også er kommet frem til en forekomst på 33 ved at sammenlægge alle Wedel-Ibsens brug af ordet, altså såvel alene som i sammenhæng med andre ord.

Ord	Wedel-Ibsen	DSL
Natur (33)	0,0113832	0,0001310
Sygdom (27)	0,009314	0,0001153
Menneske ¹⁴ (14)	0,004829	0,0006863
Medicin (13)	0,004484	0,00008455
Vaccine (13)	0,004484	0,000009604
Læge ¹⁵ (13)	0,004484	0,0002270
Sundhedsvæsen (12)	0,004139	0,00001896
Bakterie (11)	0,003794	0,000021920
Kirke ¹⁶ (9)	0,003105	0,00003935

Figur 1

Hvis man går et skridt videre og ser på, i hvilke forbindelser disse substantiver anvendes, får man en forståelse for, hvordan forfatteren ønsker at karakterisere dem. Det kan gøres med artiklens centrale substantiver: kirke, natur og sundhedsvæsen.

Figur 2

¹⁴ To sammenlagte lemmer: menneske og menneskehed.

¹⁵ To sammenlagte lemmer: læge og lægemiddel.

¹⁶ Tre sammenlagte lemmer: kirke, folkekirke og domkirke.

Sundhedsvæsenet beskrives flere gange med ordet *død*, som minder læseren om temaet, men også kirken kædes sammen med døden ved ordet *dødsstraf*.

5.2 Troperne besjæling og allegori

Jeg har indtil videre beskæftiget mig med artiklens figurer, men bevæger mig over i troperne, hvor man finder ord og sammenstillinger, der bruges i overført, billedlig betydning (cf. Albeck, 2007, s. 114).

I artiklen benyttes besjæling flere gange i relation til de store organisationer, det vil sige sundhedsvæsenet og kirken. Allerede i artiklens titel benyttes besjæling: *Er sundhedsvæsenet sygt?* Sygdom forudsætter en levende organisme, hvilket sundhedsvæsenet ikke er. Der er derfor tale om en sammenstilling af to inkommensurable begreber, hvilket som bekendt er et zeugma. Besjælingen kendes eksempelvis fra de Villeneuves "Skønheden og Udyret", hvor inventaret får menneskelige egenskaber og intentioner. Besjæling er et typisk greb i eventyr, så langt de fleste læsere i vores del af verden vil være bekendt med det.

Man kan opdele ordet sundhedsvæsen i to: sundhed og væsen. Sundhed har et betydningsfællesskab med ordet sygt, og der dannes en antitese mellem de to. Samtidig er det nemmere at acceptere, at et væsen kan blive sygt, da væsen kan betyde "det at eksistere"¹⁷. Vi kender også ordet fra "et overnaturligt væsen", hvor det nærmest får betydning af, at vi har svært ved at beskrive en skabning mere præcist, end at den i sit inderste er overnaturlig og dermed umenneskelig. Uagtet at forfatterens ordspil kan give associationer til et sådan umenneskeligt væsen, så er betydningen af væsen i ordet sundhedsvæsen lig den betydning, det har i ord som postvæsen og brandvæsen, hvor ordet betegner selve organisationen eller institutionen.

Også den umiddelbart efterfølgende tekst har en besjæling, da det hævdes, at sundhedsvæsenet er døende. Liv og død er kendetegnende for biologiske organismer. Hvis man ser på de udsagn, der ifølge figur 2 bliver brugt til at karakterisere sundhedsvæsenet, vil man se, at de fleste er udtryk for en besjæling: *sygt, døende, manglende evne, har overlevet sig selv og dødssygt. Har overlevet sig selv* er også en anakoluti, hvilket betyder et ulogisk udsagn - det er ikke muligt at overleve sig selv.

I linje 214-217 bliver besjæling til allegori:

Sundhedsvæsenet i sin nuværende form er dødssygt. Det ligger i respirator og er på livsforlængende behandling. Desværre er behandlingen udsigtsløs og væsenet vil snart afgå ved

¹⁷ <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=V%C3%A6sen> (lokaliseret d. 21.03.2018).

døden. Velmenende, men vildledte, pårørende til det syge væsen, står og peger fingre af omgivelserne og især dem med den naturlige tilgang

Opstiller man en hel tankerække som samme billede, er der tale om en allegori (Albeck, 2007, s. 118). Forfatterens pointe er ikke anderledes, end det er gældende i hans brug af besjæling til at fortælle, at han opfatter sundhedsvæsenet som færdigt, men når det på denne vis fremføres i en allegori, tilføjes det en dramatisk dimension. Forfatteren gør sundhedsvæsenets døds kamp til et trekant drama mellem sundhedsvæsenet, de pårørende og dem med den naturlige tilgang.

5.3 Opsummering

Jeg har argumenteret for, at forfatteren i valget af sprogbrug især indledningsvis laver nogle kategoriske inddelinger med en generisk brug af *mennesket* og *kirken*, men også en tidlig kategorisering af mennesket før og efter kirkens indflydelse. Forfatteren omtaler organisationer ensidigt og unuanceret i forbindelse med hensigt og handlinger, og på den måde står kirken med alle dens underinstanser, praksisser og meget mere til ansvar for inkquisitionen.

Ved at se på forfatterens gentagelser af udvalgte ord, hvormed man kan tale om et ords frekventielle brug, bliver det tydeligt, hvad der er vigtigt for forfatteren, hvilket overordnet udtrykkes i tekstens tema. Når forfatteren bruger ordet *natur* 33 gange, er det fordi, det har central vigtighed for temaet. Gentagelser benyttes også ved figurer som epiforer og epanaforer, der bidrager med tydeliggørelse af pointer. Det er også gentagelser og genoptagelser, der bidrager til en teksts kohæsi on og kohærens, ligesom jeg med annotationsindekset har vist, hvordan forfatteren binder de enkelte sætninger sammen med blandt andet pronomenelle koblinger.

I figur 2 opstillede jeg en række væsentlige ord, som forfatteren knytter til henholdsvis naturen, kirken og sundhedsvæsenet, hvor det er tydeligt, at han ønsker at miskreditere de to sidstnævnte til fordel for førstnævnte. Flere steder bruges tropen besjæling til at give organisationer og natur evner, man ellers ikke ville kunne tillægge dem, og besjælingen giver forfatteren mulighed for at betegne sundhedsvæsenet som sygt, med manglende evner, døende og andet, der normalt karakteriserer et menneske.

6. Retorik

Det kan være vanskeligt at markere en tydelig grænse mellem retorik og argumentation, og i nogle sammenhænge bruges de endda synonymt. Jeg vil derfor opridsse min forståelse af, hvad henholdsvis dette kapitel om retorik og det kommende kapitel om argumentation har fokus på, og hvad der kan siges at adskille dem i hensigt. Overordnet har de dog til hensigt tilsammen at pege på, hvordan en forfatter forsøger at overbevise læseren om givne påstande. I den sammenhæng fokuserer retorik på overtalelse (persuasio) ved hjælp af sproglige virkemidler og argumentationsanalyse på ikke-formal logik.

Retorik sættes ofte i forbindelse med mundtlighed. Her handler retorik om, hvordan en taler kan sætte sin vilje og sine holdninger igennem over for tilhørere, som det er gældende for advokater i retten. Denne beskrivelse passer på den klassiske retorik og især Sokrates, der, så vidt vi ved, aldrig skrev en tekst. Der er imidlertid også tale om retoriske virkemidler i en skreven tekst, hvorfor visse teoretikere tyer til at tale om tekstens mundtlighed, hvormed det menes, at den skrevne tekst er skrevet med henblik på at kunne fremføres mundtligt; især Fafner har gjort en del ud af dette aspekt (cf. Fafner, 2005, s. 59f). At man er begyndt at beskæftige sig med den skrevne tekst, skyldes ikke mindst "The New Rhetoric" fra Perelman og Olbrechts-Tyteca fra 1969, skriver van Eemeren et al. (2014, s. 3).

Man kan næsten ikke skrive om retorik uden at omtale oldtidens grækere, for hvem retorik spillede en væsentlig rolle i forbindelse med især politik. I Sokrates' forsvarstale¹⁸ (genfortalt af Platon) skelnes der mellem sandhed og retorik, hvor retorik er en forskønnet sprogbrug: "(...) mens I af mig vil få hele sandheden at høre – og ved Zeus, athenske mænd, ikke forskønnede taler som deres, der er udsmykket med udtryk og vendinger (...)" (Platon, 1998, s. 38). Sokrates' anklagere advarede

¹⁸ Jeg er bevidst om, at henvisninger til Sokrates' forsvarstale kan virke som en ekskurs, men jeg er af den mening, at der er mange lighedspunkter mellem den situation, Sokrates i sin tid stod i, og den, der er gældende for konspirationsteoretikere: De må gøre op med holdninger i "det etablerede" (kulturen), de er i klart undertal, deres meninger er konfrontative og provokerende i forhold til menneskers erkendelse og forståelse, og deres overordnede mål er at overtale tilhørerne til at skifte mening.

endda tilhørerne imod at blive narret af Sokrates, der skulle være så "skrap til at tale" (Platon, 1998, s. 38)¹⁹.

Platon selv så sprog som noget, der stod i vejen for kendsgerninger, men eftersom vi nødvendigvis må bruge sproget til at tale om erkendelse, foretrak han at fokusere på, at der kunne være god og dårlig retorik. Den gode retorik indeholder afklarede begreber, mens den dårlige hviler på tro og formodninger (Fafner, 2005, s. 15).

Jeg lader Platons normative vurderinger ligge, men modstillingen mellem kendsgerninger og retorik er ikke særlig brugbar i humanistiske discipliner²⁰. Spørgsmålet er ganske enkelt, om der findes sprog, der er retorikfrit. Jeg kan finde eksempler, hvor det er tilfældet, nemlig formler og ligninger, som naturvidenskaben ofte gør brug af, men det er undtagelser og ikke reglen. I langt de fleste tilfælde vil man dog, når man bruger sproget i gængse, sociale sammenhænge, have en hensigt, ytre en holdning eller påvirke følelser, tanker eller handling²¹.

Når retorik beskæftiger sig med dette, beskæftiger den sig med et psykologisk aspekt, hvilket adskiller retorik fra stilistik. Jeg vil afvise idéen om, at der i mødet mellem to eller flere mennesker findes "uretorisk tale" sted²². Det samme gælder, med få undtagelser, skriftlig kommunikation med en afsender og mindst én modtager.

Sokrates' brug af retorik er tydelig fra forsvarstalens start:

"Hvordan I, athenske mænd, fik det ved at høre mine anklagere, ved jeg ikke, men jeg var i al fald ved at glemme mig selv, så overbevisende talte de." (Platon, 1998, s. 38)

¹⁹ Det er fristende at tænke, at retssagen mod Sokrates havde politiske undertoner, hvor man i det etablerede system var begyndt at være nervøs for, hvad Sokrates' mange spørgsmål kunne få befolkningen til at tænke, og så er vi endnu en gang tæt på konspirationsteorier.

²⁰ Det skal bemærkes, at de gamle grækere ofte brugte ordet sandhed, men det forsøger jeg som tidligere nævnt at undgå. Set i lyset af de sidste to tusinde års videnskab med forskellige videnskabelige positioner, teorier, metoder med mere, kan de græske tænkere virke lidt optimistiske i forhold til finde "ren erkendelse" (Platons begreb) især i de humanistiske discipliner.

²¹ Jeg kan komme i tanke om nogle undtagelser, f.eks. hvis der svares med enstavelsesord (som deltager i en quiz, hvor der skal svares ja og nej). Så må det betragtes som uretorisk og utvetydigt. Det er dog uden for speci- alets hensigt at indkredse dette nærmere.

²² Idéen tilhører retteligt Nietzsche, der i en forelæsning afviste, at sproget skulle have en uretorisk natur (Fafner, 2005, s. 15). Ligeledes hos Perelman og Olbrechts-Tyteca, der i introduktionen til "The New Rhetoric" (1973, s. 11f) gør deres forståelse af retorik til et opgør med Descartes' rationalisme, hvor sprog er udtryk for konstruktion af rationelle sætninger, og altså uretorisk.

Sokrates henvender sig direkte til sit publikum, "athenske mænd", og skaber dermed en nærhedsrelation. Han taler om, hvordan de "fik det", og fortæller samtidig, at han blev så påvirket, at han nær glemte sig selv. Appellen til følelser er under ét benævnt emotionel persuasio (Fafner, 2005, s. 47-48). Slægtskabet med stilistik kan i øvrigt ses i brugen af en anakoluti, det ulogiske udsagn om at glemme sig selv, hvilket sætter "så overbevisende talte de" i et ironisk lys.

For at forstå, hvad argumentationsanalyse kan bruges til, vil jeg gøre brug af følgende fra forsvaret:

"Så hvis jeg tror på daimoner, som du siger, jeg gør, og hvis daimoner er en slags guder, så vil det være, hvad jeg kalder, at du taler i gåder og driver gæk, når du siger, at jeg, når jeg ikke tror på guder, så alligevel tror på guder, da jeg jo tror på daimoner" (Platon, 1998, s. 52)

Sokrates bruger et argument, der skal appellere til fornuften. Anklagerne har opsplittet guder og daimoner i forskellige kategorier, mens Sokrates samler dem i en fælleskategori. Gyldigheden af hans argument hænger egentlig på, om daimoner kun er en del af helheden guder, eller om de også kan kategoriseres som eksempelvis "overnaturlige væsener". Er sidstnævnte tilfældet, tager Sokrates fejl, for han behøver i så fald ikke tro på guder for at tro på daimoner.

Retorik har fokus på ordvalg og ords placering i udsagn, hvilket ikke er interessant i en argumentationsanalyse, hvor der er tale om en samlet vurdering. Uanset hvordan man "går efter manden og ikke bolden", altså uagtet ordvalg og ordstilling, er det argumentum ad hominem.

At man med fordel kan inddrage argumentationsanalyse til at forstå ovenstående skyldes, at der tydeligvis appelleres til rationel tænkning (med undtagelse af "du taler i gåder og driver gæk", der er to idiomatiske, retoriske udtryk), idet der fremsættes to propositioner: P1) Sokrates tror på daimoner og P2) daimoner er en slags guder, hvilket leder Sokrates til konklusionen K) man kan ikke tro på daimoner uden at tro på guder. Argumentationsanalyse siger noget om tankegangen hos afsenderen.

Så vidt et forslag til, hvordan man kan adskille retorik og argumentationsanalyse. Det er et forslag, der kan diskuteres, og som formentlig vil skabe uenighed, men det er en skelnen, der har praktiske fordele i mine analyser.

6.1 Persuasio

Når man ønsker at sige noget om virkemidler i konspirationsteorier, er det retoriske aspekt interessant af flere årsager. Det er karakteristisk, og i øvrigt helt essentielt, for konspirationsteori at overbevise læsere om, at en specifik sag skal forstås anderledes. Konspirationsteoretikere har derfor i udgangspunktet en stor udfordring, når de vil fortælle os, at vores erkendelse er forkert, eller når de vil

føre os til nye erkendelser, der med stor sandsynlighed vil vække vores skepsis. De risikerer ofte deres omdømme og at blive latterliggjort.

Ét begreb går igen i litteratur om retorik, og det er begrebet persuasio (peitho blandt grækere), der løseligt kan oversættes til overtalelse. Fafner bemærker: "Egentlige persuasive situationer opstår kun i tilfælde af divergens med hensyn til oplevelse, mening og forståelse" (Fafner, 2005, s. 53), hvilket virker som en tilforladelig betragtning, i og med vi ikke behøver være overtalende, med mindre vi oplever uoverensstemmelse i forhold til en given tilhører eller læser. Det er til gengæld, hvad jeg antog at være udgangspunktet for en konspirationsteoretiker.

"Retorikkens formål er en afgørelse", skrev Aristoteles (2013, s. 112), om end han var af den holdning, at man som retoriker skulle fremlægge en sags overbevisende momenter og ikke blot for en hver pris overbevise modtageren. Han inddelte herefter mulighederne for at fremlægge en sag i to meget overordnede kategorier, som han blot refererede til som bevismidler, nemlig henholdsvis de ikke-faglige og de fagmæssige. Førstnævnte er ganske enkelt alle de bevismidler, der ikke er frembragt af forfatteren (taleren, retoren eller lignende) selv, hvilket kan være vidneudsagn eller sagsdokumenter, mens fagmæssige bevismidler henviser til, hvad man selv tilvejebringer (Aristoteles, 2013, s. 34). Sidstnævnte skal man yde en indsats for eksempelvis ved at konstruere et gyldigt argument, hvorimod førstnævnte uden videre kan bruges. Det ligger lige for at konkludere, at de ikke-faglige bevismidler har "en grad af persuasio" (hvis vi for en kort stund kan enes om, at man kan måle evnen til at overtale i grader), som forfatteren ikke selv er herre over, hvorimod de fagmæssige i et omfang er afslørende for forfatterens overtalelsesevner.

Aristoteles mente, at der findes tre typer af bevismidler, som tilhører de fagmæssige. Det drejer sig om de velkendte begreber ethos, pathos og logos. Begreberne sættes i forbindelse med persuasio og hedder herefter emotionel persuasio (ethos og pathos) og intellektuel persuasio (logos).

Den emotionelle persuasio af ethos-variant siger noget om taleren. Indrømmet: Ethos-begrebet beskriver bedre en taler end en forfatter, det vil sige, når det er muligt at bemærke toneleje, artikulation, kropssprog, adfærd og meget mere. I en skreven tekst kan det dog bemærkes, hvor forfatteren så at sige træder frem og afslører sider af sig selv. I "Er sundhedsvæsenet sygt?" siger artiklens byline: "Mads Wedel-Ibsen, heilpraktiker", hvilket fortæller os, at forfatteren tilhører det, der under ét kaldes alternative behandlere. Herudover er han ganske anonym i teksten undtagen nogle henvisninger til gruppen af naturbehandlere og alternative behandlere indbefattet i pronomenet *vi*: *Heldigvis er vi mange der er godt på vej til at erkende, at vi har enormt gavnlige og sundhedsfremmende alternativer over alt* (linje 219-221).

Når han ikke derudover henviser til sin profession eller sit virke, kunne det tænkes at være for ikke at tydeliggøre interessekonflikten, da han jo formentligt ser blandt andre sig selv som et alternativ til sundhedsvæsenet. Det er også værd at have in mente, at det i videnskabelige artikler tilstræbes, at afsenderen forbliver relativt anonym, og at artiklen forbliver saglig.

Når det kommer til pathos-varianten, hvor man forsøger at vække følelser i læseren, bruges der følelsesladede ord og sammenstillinger, der først og fremmest har til hensigt at miskreditere de organisationer, som forfatteren angriber. Der er en stærk emotionel appel i at nævne afbrænding af hekse samt at kalde det et *skræmmebillede fra middelalderen*. Sådanne appeller kan findes mange steder i teksten, hvor især kirken sættes i forbindelse med inkquisitionen, henrettelser med mere²³.

Wedel-Ibsens artikel er til dels følelsesladet og til dels skrevet i en argumenterende stil, som det er gældende for videnskabelige artikler. Når jeg skriver en argumenterende stil, tænker jeg på forfatterens fortsatte bibringelse af nye informationer som led i en kontinuerlig argumentation for de påstande, han fremsætter. Her bliver der tale om intellektuel persuasio. Jeg skal sidenhen uddybe, hvordan artiklen bliver følelsesladet i den aggressive stil, som kan findes i urimelige slutninger.

6.2 Logosretorik og antagelser

Logos er kendt som overtalelse ved hjælp af slutningsformer og er den retoriske stil, Aristoteles gjorde mest ud af. Her er hans såkaldte bevismidler paradigmet og enthymémet, hvor sidstnævnte forudsætter et samspil mellem forfatter og læser for at færdiggøre argumentet, og førstnævnte kan sidestilles med eksempler (Aristoteles, 2012, s. 35-36).

Enthymémet er ikke et argument, hvor forfatteren kan fremsætte præmisser, der leder til en uundgåelig konklusion, som det var eksemplet med Sokrates' forhold til guder og daimoner. Enthymémet er derimod karakteriseret ved udeladelse af et udsagn (Fafner, 2005, s. 46). Det kan sammenlignes med syllogismen²⁴, men forskellen er netop udeladelsen af et element ved en implicit antagelse, der i sammenhængen uden videre anses som en selvfølge og som generelt accepteret. Hvad Fafner ikke gør opmærksom på, er det faktum, at en sådan antagelse nødvendigvis må have en række væsentlige betingelser. Opfyldelsen af disse betingelser er afgørende for slutningsformen.

Når en forfatter kan tillade sig at underforstå en antagelse, betinges det af, at læseren tilhører eksempelvis en kulturel gruppe, der formår at aktualisere den selvfølgelige antagelse; ellers er det jo netop ikke en selvfølge. Jeg kan ikke antage, at en indisk, uuddannet kvinde kender til dansk politik,

²³ Se evt. figur 2, hvor en stor del af ordene er emotionelt ladede.

²⁴ Hos Aristoteles er syllogismer og induktion fra dialektikken, mens enthymémer og eksempler er tilsvarende retoriske greb.

f.eks. Derfor er en analyse af enthymémer også en analyse af, hvilken gruppe eller hvilke grupper forfatteren har indtænkt i teksten. Det kan føre til misforståelser, hvis forfatterens tekst har antagelser, som læseren ikke formår at indfri. For at føre et stærkt argument, må forfatteren derfor gøre sig tanker om modtagerens ståsted: "(...) the arguers must identify themselves as much as possible with the audience and build on the audience's knowledge, experiences, expectations, opinions, and norms" (van Eemeren et al., 2014, s. 3).

I tråd med dette må forfatteren ligeledes afgøre, om han taler til et universelt eller specifikt publikum. Forskellen er at finde i, hvad jeg blot vil kalde udgangspunkt med henvisning til Perelman og Olbrechts-Tytecas kategorisering (1973, s. 74ff): Et magasin som *Illustreret Videnskab* formidler ny forskning. Der er mest af alt tale om naturvidenskabelige forskningsresultater, hvorfor de i udgangspunktet præsenterer læseren for kendsgerninger. Meget er givet af magasinets navn, og deres formidling af viden fra forskningsmiljøer giver dem mulighed for at tale om kendsgerninger - Informationskvaliteten er høj. De kan derfor adressere et universelt publikum²⁵. Der er intet værdiladet i deres materiale, og materialets gyldighed er ikke til diskussion.

Man kan selvfølgelig erklære sig uenig i de betingelser, hvorunder forskningsresultaterne er fremkommet, men *Illustreret Videnskab* præsenterer sjældent et indblik i forskningsmetoder. Det gør til gengæld meget videnskabeligt arbejde, der selv sagt har kendsgerninger som udgangspunkt. Det kan, som Perelman og Olbrechts-Tyteca skriver, være meget vanskeligt at definere begrebet kendsgerninger, men de henviser til Poincaré: "what is common to several thinking beings, and could be common to all" (efter Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1973, s. 75). Jeg mener til gengæld, at observationer mangler i deres definition, da citatet taler om rationel forståelse. Rationaliseringer går ofte hånd i hånd med observationer i videnskab, især i det naturvidenskabelige domæne, hvor man vægter eksperimenter højt. Derfor kan man sige, at i naturvidenskab er udgangspunktet, at en eller flere forskere har lavet en eller flere observationer, som de kan konkludere ud fra²⁶.

Modsat gælder det i Wedel-Ibsens artikel, at der gives udtryk for et værdihierarki, der appellerer til et specifikt udsnit af læserskaren. Værdierne er centreret omkring menneske-natur-relationen. Artiklen præsenterer idéer, som først og fremmest er skabt af forfatteren selv, dog undtaget et par henvisninger til læger, hvis forskningsresultater omtales kort. Forfatteren står ellers alene med sine holdninger, hvilket han forsøger at kompensere for med pronomenet *vi*, der bruges udvalgte steder, om end han aldrig præciserer, hvem dette *vi* henviser til.

²⁵ Det er diskutabelt, hvorvidt man overhovedet kan tale om et universelt publikum, da man så negligerer eksempelvis kulturelle forskelle.

²⁶ Jeg skal uddybe i forhold til metoderne induktion og deduktion sidenhen.

Denne tildeling af et udgangspunkt for en artikel er en meget overordnet kategorisering, der kun præsenterer to kategorier, hvorom jeg vil benytte de danske betegnelser "kendsgerninger" og "fortolkninger" (henholdsvis "the real" og "the preferable" hos Perelman & Olbrechts-Tyteca (1973, s. 74f)). Jeg er ikke begejstret for de to retorikforfatteres valg af begreber, der insinuerer en stærkt normativ vurdering, hvilket jeg mener er udtryk for forenkling. Illustreret Videnskab formidler ikke sandheden (the real), de formidler videnskabelige kendsgerninger. Ligeledes er det muligt, at konspirationsteorier beskæftiger sig med det foretrukne (the preferable), men at man foretrækker ét frem for noget andet afgør ikke, om der kan være tale om kendsgerninger. Det kendetegnende ved magasiner som KONSPIRATION er, at man heri fortolker hændelser og udleder (andre) konklusioner. Det udelukker jo netop ikke, at magasinet kan sammenholde kendsgerninger og nå frem til alternative konklusioner uagtet, om der herudaf opstår rimelige eller urimelige fortolkninger.

Når man derfor i sine slutninger gør brug af antagelser, som det er tilfældet med enthymémer, vil antagelsernes indfrielse være under indflydelse af det publikum, udgangspunktet har tilsagt. KONSPIRATION har alene ved at beskæftige sig med konspirationsteorier valgt et fortolkende udgangspunkt, hvorfor antagelserne må bære præg af en værdimæssig farvning og være placeret i et værdihierarki. Man kan hertil føje, at Perelman og Olbrechts-Tyteca nævner begrebet "loci" ("locus" i ental), som er en slags oversættelser, der styrer værdierne (Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1973, s. 91-92). Det er værdiudsagn, som dikterer værdier. Min opsummerede definition på konspirationsteori giver et eksempel på en locus: "Teorierne beror på en forståelse af, at der findes en faktisk forklaring på en sammenhæng mellem et ofte større antal hændelser. Denne forklaring kan afsløres". Hvis en locus er, at mennesker præsenteres for falske udlægninger af specifikke hændelser, så er det værdistyrende for, at det er acceptabelt for konspirationsteoretikere at placere ansvar hos organisationer og i øvrigt en anerkendelse af alternative fortolkninger.

6.3 Slutningsformer i teksten

Læsere er sjældent bevidste om at deltage i enthymémiske slutninger, da enthymémet er en naturlig del af vores daglige sprogbrug. Uden dem ville kommunikation blive meget omstændigt. Man må derfor heller ikke få den opfattelse, at enthymémets funktion er at manipulere tekstens modtager til at skabe særlige konklusioner eller godtage specifikke præmisser. Det er vigtigt at understrege, når man taler om konspirationsteorier. I stedet må man undersøge slutningsformernes opbygning og deres konklusioners relevans og rimelighed.

Lad mig atter tage fat i underrubrikken i Wedel-Ibsens artikel (linje 2-4) og fokusere på de følgende sætninger: *Kampen mod sygdom er både dyr og besværlig. Og tusinder dør hvert år af korrekt*

ordineret, korrekt doseret og korrekt indtaget medicin. Sundhedsvæsenet er døende (...). Der er her tre præmisser og en konklusion:

P1: kampen mod sygdom er dyr

P2: kampen mod sygdom er besværlig (og)

P3: tusinder dør hvert år af korrekt ordineret, korrekt doseret og korrekt indtaget medicin

K: sundhedsvæsenet er døende

Jeg opfatter P1 og P2 som relativt neutrale udtalelser. Det er rimeligt at sige, at sundhedsvæsenet udgør en stor post i statens budget. Vi er ligeledes alle bekendte med, at behandlingsforløb kan være lige så lange som komplicerede, og at ikke alle sygdomme kan helbredes, så kampen er besværlig. Den efterfølgende parataktiske konjunktion *Og* er vigtig. Den underordner de tre præmisser, så de fremstilles som lige vægtige. Hvis man kan nå til enighed om, at de to første præmisser er "ufarlige udtalelser", fremstilles P3 også som ufarlig. P3 kan dog kun være en kendsgerning, hvis læseren udfylder den manglende sætning (hvilket vil sige den enthymémiske antagelse): Sundhedsvæsenet slår hvert år tusinder ihjel. Det skyldes, at kampen mod sygdom må føres af nogen, og her giver overskriften kun læseren én mulighed. Det må af samme årsag nødvendigvis være sundhedsvæsenet, der doserer og ordinerer medicin. Ordet *korrekt* understreger, at den sande synder er medicin, idet sundhedsvæsenet angiveligt benytter medicinen rigtigt. Konklusionen er, at også sundhedsvæsenet er døende, men her skifter forfatteren niveau fra konkret, de døende patienter, til billedlig tale. Det sker som sagt ved hjælp af besjæling.

Underrubrikken er opbygget således, at læseren præsenteres for kendsgerninger, der er genkendelige fra en fælles virkelighed i vores kultur (kampen mod sygdom er *dyr* og *besværlig*). Kendsgerningerne præsenteres som eksempler (Aristoteles' paradigmer, logosretorikkens anden slutningsform). Eksempler kan bruges som retorisk slutningsform, men det gælder at "(...) examples must in the opinion of the audience have the status of facts" (van Eemeren et al., 2014, s. 19), hvis man vil præsentere læseren for et nyt billede af virkeligheden.

Når forfatteren præsenterer læseren for et antal kendsgerninger, vi nemt bliver enige om, og så bruger dem som led i en persuasio, er der tale om en associationsform²⁷. Associationsformen er en slutningsform, der benytter sig af at sætte velkendte kendsgerninger i et nyt lys og derved skabe en

²⁷ Perelman og Olbrechts-Tyteca taler om "argumentation by association", men for at undgå misforståelser omkring brug af ordet argumentation, taler jeg om associationsform eller slutningsformer mere generelt. Det er værd at nævne, at de engelske ord "argumentation" og "argument" kan betyde meget forskelligt og ikke oversættes direkte til eksempelvis "at argumentere".

ny opfattelse af virkeligheden. I associationen præsenteres man for en sammenhæng mellem "noget" (som kan være hvad som helst: kendsgerninger, udsagn, handlinger etc.), man tidligere anså som separate. Det modsatte gør sig gældende ved dissociationer, altså at forfatteren opsplitter, hvad man tidligere så som sammenhængende (van Eemeren et al., 2014, s. 11).

I Wedel-Ibsens artikel skabes der en associativ forbindelse mellem eksemplerne P1, P2 og det overraskende P3. Såvel P3 som konklusionen vedrører forfatterens ønske om at præsentere læseren for en hidtil ukendt virkelighed. Hans slutningsform er derfor en association: "(...) a solidarity between accepted judgments and others which one wishes to promote (...)" (Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1973, s. 268)²⁸.

Den associative slutningsform bruges flere gange i artiklen. Lad mig starte med en passage (linje 6-13), jeg lavede en stilistisk analyse af. De første tre linjer vedrører menneske-natur-relationen, hvor forfatterens ærinde er at understrege naturens vigtighed for mennesker. Mennesker levede i sin tid *i pagt med, i, af, i samspil med* og med *forståelse* af naturen. Der opstilles fem udsagn, der siger, at menneskets relation til naturen var en slags nærhedsrelation. Udsagnet *at leve i pagt med naturen* er blevet et idiomatisk udtryk, og måske netop derfor godtager vi det nemt. Det underforstås her, at mennesker har haft respekt for naturen, men rigtigheden heraf kan diskuteres. Forfatteren tidsbestemmer ikke sine udtalelser, og så er det selvfølgelig muligt, at han kan finde et tidspunkt før civilisationen, hvor mennesker ikke systematisk udnyttede naturen og tærede på dens ressourcer. De fem menneske-natur-udsagn står i et associativt forhold til hinanden med menneske-natur-relationen som omdrejningspunkt.

Der fremsættes en påstand allerede i starten af næste del (linje 9-13), hvor kirken og inkvisitionen inddrages: *I takt med kirkens påvirkning, blev mennesker gradvist frataget ansvaret for deres egen situation*. Spørgsmålet er, om forfatteren med *deres egen situation* mener, at mennesket har mistet sin nærhedsrelation til naturen? Indlysende er det i al fald, at man kun kan fratages noget, man har.

Herefter fulgte inkvisitionen og tusinder dømtes og henrettedes for deres valg af livsform og tro, og det må vi antage er naturtilhængerne. I alt kan der udledes tre påstande:

²⁸ Jeg skylder at sige, at Perelman og Olbrechts-Tyteca har opstillet en omfangsrig taksonomi over retoriske slutningsformer overordnet inddelt i henholdsvis associative og dissociative efterfulgt af en yderligere kategorisering af disse. Det helt store problem med taksonomien er imidlertid, at inddelingerne ikke er gensidigt udelukkende, så mange slutningsformer passer ind flere steder, hvorfor det fører til mangel på præcision at bruge deres kategorier. van Eemeren et al. kritiserer dem yderligere for at være upræcise i beskrivelse af kategorierne (2014, s. 29).

P1: Mennesket levede i nærhedsrelation til naturen

P2: Kirken fratog mennesker ansvar og indførte i stedet bønner

P3: Inkquisitionen førte til henrettelse af tusindvis af naturtilhængere

Ser man på den overordnede sammenhæng, så er den associativ. Forfatteren fører netop "noget" sammen, som læseren ikke tidligere har set som sammenhængende. Ud fra det synspunkt er påstand nummer tre måske netop en konklusion. Det kan være vanskeligt at afgøre, idet påstand ét og to er påstande, der ikke har noget umiddelbart slægtskab, selvom forfatteren forsøger at definere et ved at tale om *deres egen situation*. En situation og en relation er ikke det samme. Hertil kommer, at forfatteren siger, at man *kunne i stedet bede bønner. i stedet* må henvise til nærhedsrelationen, og det siges dermed, at mennesket kunne udskifte en nærhedsrelation til naturen med bønner.

Det kan være forfatterens tanke, at mennesket blev tvunget til at udskifte sin tro på det naturlige med en tro på en gud, om end ordet tro er fraværende (men konnotation til *bønner*). I hvert fald følges de to påstande op af den tredje, hvor kirkens inkquisition dræber naturtilhængerne. Slutningsformen er associativ af den variant, der kaldes en sekventiel relation (Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1973, s. 269). Den sekventielle relation har til hensigt at skabe et kausalt forhold mellem hændelser f.eks. ved at påstå, at en hændelse er en konsekvens af en specifik årsag. Af vigtighed i en sekventiel relation er netop udvikling i tid, hvilket er ganske tydeligt i nærværende eksempel, hvor kirkens påvirkning fulgte efter menneske-natur-relationen, og i den sammenhæng bliver inkquisitionen præsenteret som konsekvens og dermed som konklusion på forfatterens associative slutningsform.

Samme associative, sekventielle relation benyttes umiddelbart i forlængelse (linje 14-16):

Formentlig var det primært de holistisk funderede mennesker med tilknytning til naturens orden, som primært var mål for kirkens jagt på hekse og troldkarle. Traditionen har overlevet til i dag, hvor der brændes symbolske hekse af på bålne til Skt. Hans

Igen ser man, at tid spiller en vigtig rolle. Traditionen i dag er en direkte konsekvens af årsagen fra tidligere: inkquisitionen. Dermed får forfatteren også sagt, at Skt. Hans-aften som tradition er en fejring af kirkens sejr over naturtilhængerne. For at få denne slutning til virke gyldig, må forfatteren præsentere hekse som en del af naturtilhængerne, ellers ville associationen slet ikke være mulig. Hertil kommer, at sætningerne bliver mere betydningsfulde, hvis man ved, hvem *de holistisk funderede mennesker med tilknytning til naturens orden* er. Wedel-Ibsen præsenterer dem ikke nærmere.

6.4 Præsuppositioner

Jeg lader logosretorikken ligge og introducerer præsuppositioner. Ved første øjekast kan enthymémer og præsuppositioner minde om hinanden. Præsuppositioner kan siges at være et nødvendigt kendskab til baggrundsviden for en kommunikationssituation: "(...) what must by necessity be assumed to be the case in order to interpret a short ordered sequence of linguistic expressions in a meaningful way" (Götzsche, 2009, s. 173). Her er der ikke nødvendigvis tale om kultur-specifikke selvfølgeligheder, men ganske enkelt blot nødvendig information, hvormed læseren er i stand til at finde mening i et udsagn. Enthymémet udelader et udsagn, der er en nødvendig bestanddel af en slutningsform. Præsuppositionen opfatter jeg som en udeladelse af information, der af rent fortolkningsmæssige årsager er nødvendig at antage. Eksempler fra teksten vil tydeliggøre forskellen.

Allerede i overskriften *Er sundhedsvæsenet sygt?* er der tale om brug af en præsupposition, nemlig at det overhovedet er muligt for et sundhedsvæsen at være sygt; på linje med udtrykket "at tale med sine planter", som præsupponerer, at planter kan høre (eksempel fra Götzsche, 2017, s. 32-33). For Wedel-Ibsen er det muligt for sundhedsvæsenet at blive sygt, hvilket forudsætter en besjæling, som er grunden til, at vi kan acceptere udsagnet som andet end nonsens. Problemet er dog netop, at for at acceptere udsagnet må man finde præsuppositionen, altså den nødvendige information som giver udsagnet mening, i en besjæling, der er et klassisk eventyrtræk, hvormed saglighed afløses af fiktion.

Det påvirker også artiklens udgangspunkt (kendsgerninger over for fortolkninger). Ved brug af eventyrtræk har forfatteren skubbet teksten væk fra kendsgerninger og i retning af fortolkning. Det at hævde at finde sygdom i sundhedsvæsenet kræver, at man ser bort fra kendsgerninger, da forfatteren ikke har en observation, der understøtter hans udsagn, og i stedet gør brug af et fortolkende billedsprog. Man kan endda sige, at han allerede indledningsvis giver udtryk for en konspirationsteoretisk locus, nemlig at man gerne angriber organisationer.

For at brødtekstens åbning (linje 6-8) skal give mening, må læseren forstå, hvad det egentlig vil sige, at man kan *leve af naturen*. Heri ligger, at mennesket i naturen kan finde kost. Det er med til at understrege nærhedsrelationen mellem mennesker og natur, men den anden påstand (P2 i ovenstående) i forfatterens associative slutning kommenterer egentlig ikke dette; der er intet til hinder for, at mennesket efter mødet med kirken stadig kan leve af naturen. I forhold til den retoriske slutningsform er det derfor en irrelevant betragtning.

6.5 Opsummering

Artiklens brug af appelformer viser, at ethos- og pathosformerne ikke er fremtrædende, om end forfatteren i få tilfælde sammenkæder kirken og frygt. Når disse træder i baggrunden, er det for at

fremstå saglig, som det er tilfældet i videnskab. I stedet gør forfatteren brug af logosretorikken, der appellerer til fornuften.

Persuasiobegrebet har jeg brugt til at skrive om væsentligheden af overtalelse. Konspirationsteorier opstår som uenighed mellem officielle forklaringer og andre fortolkninger, og når konspirationsteorier allerede i udgangspunktet er en fortolkning, forholder de sig til særlige værdihierarkier. Hermed appelleres også til et specifikt publikum, der enten allerede deler disse værdier eller kan overtales til det.

Det har været en af mine pointer, at antagelser, som de eksempelvis bruges i enthymémer, i visse tilfælde kun kan indfries af specifikke grupper af mennesker, og at forfattere i sådanne tilfælde henvender sig til et specifikt publikum modsat videnskab, der med udgangspunkt i kendsgerninger henvender sig til et universelt publikum. Nogle af forfatterens antagelser skal findes i besjælinger, hvilket hæmmer artiklens saglighed, da man selv sagt ikke kan finde observationer, der kan understøtte udsagnene. Her er antagelserne med til at placere artiklen i det fortolkende.

Artiklen indeholder flere associative slutninger, hvor forfatteren sætter velkendt information i et nyt lys for at præsentere en anden opfattelse af hændelser og for i sidste ende at overtale læseren til at indtage samme standpunkt. Der forekommer også sekventielle, associative slutninger, hvor en hændelse påstås at være (en uundgåelig) konsekvens af en specifik årsag, altså et kausalt forhold. Her må det huskes, at slutningsformen er et retorisk greb, der ikke nødvendigvis er rimelig.

7. Argumentation

Argumentationsanalyse skal sige noget om forfatterens tankegange. Sådan skrev jeg omtrent om analysens hensigt i forrige kapitel, og det skal dette kapitel handle om. Det skal læses som såvel en forlængelse som en uddybning af forrige kapitel og især i forhold til persuasio-begrebet, da overtalelselementet i mine øjne er en central del af konspirationsteorier.

Første del af dette kapitel vil være en "blød" version af argumentationsanalyse med fokus på slutninger, man benævner med latinske navne som *argumentum ad hominem* eller *populum*, og som alle er fejlslutninger. Anden del vil så være en "hård" version, hvor argumenterne analyseres ud fra deres opbygning og sættes på formler. Der vil i kapitlet i højere grad blive trukket paralleller mellem konspirationsteori og videnskab med hensyn til argumentationsformer. Man kan bemærke, at jeg i løbet af kapitlet og fremadrettet vil sætte artiklen i relation til kultur og det sociale.

Først en kort præcisering af terminologi. Argumentationsanalyse er en analyseform, hvor det drejer sig om ikke-formal logik, og i opbygning af argumenter benytter man overordnet udsagn eller propositioner. Disse kan være sande eller falske, om end det ikke nødvendigvis kan lade sig afgøre øjeblikkeligt. Argumenter opbygges som sammensatte udsagn, der f.eks. kan være en implikation, som i min analyse udtrykkes "hvis P, så Q", hvor P kaldes antecedenten og Q konsekvensen. Et udsagn kan være en konklusion, der udledes af et antal præmisser.

7.1 Fejlslutninger i teksten

Når forfatteren bruger det fortolkende udgangspunkt, som jeg definerede i sidste kapitel, så har han valgt værdier frem for kendsgerninger. Valget af værdier er sandsynligvis udtryk for hvilke værdier, forfatteren selv finder vigtige, så allerede her får vi et indblik i hans tankegang. Disse værdier, eksempelvis at det er acceptabelt at angribe kirke, læger og sundhedsvæsen, giver sig til kende i forfatterens valg af argumenter. Wood og Douglas skriver:

"(...) it is likely that persuaders use the self as a model for argument generation: in other words, they argue in a way that they would themselves find convincing." (Wood & Douglas, 2013, s. 3)

Jeg mener, at det er rimeligt at antage, at disse værdier er kendetegnende for konspirationsteoretikere generelt, hvilket jeg tillader mig med henvisning til Aupers og hans teori om konspirationsteorier som kultur og genre; specifikke værdier er fremherskende i en kultur, hvilket blandt andet kan beskrives ud fra de omtalte loci, der netop har til hensigt at være overordnede, styrende værdier. Redaktionen bag magasinet KONSPIRATION tilkendegiver ved valget af artikler, hvad der kan accepteres og ikke accepteres. Det er derfor ikke alene den enkelte forfatters værdisæt, der gives udtryk for, men i lige så høj grad, hvad der er accepteret i en gruppe af konspirationsteoretikere.

Af disse årsager finder man flere argumenter, der kaldes argumentum ad populum. Sådanne argumenter bygger på populære antagelser i en gruppe og appellerer til emotioner. I sig selv behøver populære antagelser ikke føre til en fejlslutning, men det sker i det tilfælde, hvor de bruges "(...) to gain acceptance to a conclusion without fulfilling the obligation of supporting the conclusion by providing strong and relevant evidence to meet a burden of proof." (Walton, 2012, s. 19). Når Wedelbsen angriber organisationer, gør han brug af en populær antagelse i gruppen af konspirationsteoretikere, nemlig at organisationer som kirken, videnskaben m.fl. har skjulte dagsordener. Han kan derfor være af den overbevisning, at han ikke behøver at føre yderligere argumentation for sine påstande, men det giver hans argumenter problemer med gyldighed.

Et eksempel er hans forsøg på at overtale læseren til at mene, at Skt. Hans-aften er en tradition, hvor vi egentlig fejrer kirkens jagt på *holistisk funderede mennesker med tilknytning til naturens orden* (linje 14-18). Han fortsætter med at sige, at befolkningen i dag *ellers* består af både *bevidste og selvstændigt tænkende individer*. Forfatteren benytter en disjunktiv syllogisme (enten-eller) i argumentet (Walton, 2012, s. 146). Den implicite implikation er, at mennesker enten er bevidste og selvstændigt tænkende eller ubevidste og ikke selvstændigt tænkende. Ved at bruge *ellers* skriver han, at vi, befolkningen, tilhører den sidste gruppe (i hvert fald i forhold til Skt. Hans-aften). Befolkningens uvidenhed er et ofte brugt emne i konspirationsteori²⁹, hvorfor hans argument også kan ses som argumentum ad populum.

Problemet i hans ad populum-argumenter er, at de bliver ugyldige, når de fremstår som påstande. Det er eksempelvis alt for kategorisk at opdele en befolkning i bevidst og selvstændig og ubevidst og uselvstændig på baggrund af hans udlægning af en enkelt begivenhed, Skt. Hans, ligesom den årlige fejring kan tillægges forskellig mening af forskellige mennesker uagtet den associative, sekventielle relation til kirkens forfølgelse af hekse.

²⁹ En af Barkuns tre definerende sætninger, "nothing is as it seems", understreger, at konspirationsteorier mener, at vi går glip af meget viden (Barkun, 2003, s. 3).

Artiklen igennem gives der udtryk for en tro på en fundamental opdeling i os-og-dem. Et eksempel er, at kirken havde *held til at stigmatisere og vende den resterende befolkning mod de "anderledes" tænkende* (linje 27-28). Wedel-Ibsen underforstår til dels et tilhørsforhold til gruppen, mens han andre gange er eksplicit omkring det, og med ad populum-argumenter afslører han nogle af gruppens værdier, ligesom han ved brug af argumentum ad misericordiam (Walton, 2012, s. 128-129) flere gange appellerer til vores medfølelse eller medlidenhed, da hans gruppe har været forfulgt igennem historien. Denne fejlslutning er, som det er gældende for ad populum, med til at trække vores opmærksomhed væk fra egentlige argumenter for, at sundhedsvæsenet i sin nuværende form ikke fungerer. Man kan gå så vidt som til at sige, at Wedel-Ibsens eneste "fjende" er læger og medicinfaget, så inddragelsen af kirken, naturvidenskab og medicinalindustrien er baggrundsviden. I den forbindelse er såvel ad misericordiam som ad populum at betragte som varianter af ignoratio elenchi-fejlslutninger, hvilket vil sige, at der fremsættes argumenter for pointer, der er irrelevante for den egentlige sag (Walton, 2012, s. 128).

Det er kendetegnende for konspirationsteorier at angribe officielle forklaringer frem for at argumentere for sin egen sag, hvilket jeg skrev om i forbindelse med min definition af konspirationsteori. Når Wedel-Ibsen argumenterer for alternativ behandling, er det blandt andet med henvisning til eksperter, hvilket kaldes argumentum ex autoritate (Øhrstrøm, 2017, s. 61) eller argumentum ad verecundiam, hvis der henvises til autoriteter (Walton, 2012, s. 209f). Henvisninger til eksperter og autoriteter kan være både rimelige og effektfulde, men der må tages flere forbehold³⁰. Eksempelvis skal en ekspert stilles spørgsmål, der vedrører det felt, han er anerkendt som ekspert inden for.

Wedel-Ibsen henviser blandt andet til en svensk læge ved navn Erik Enby³¹ og nævner, at der er nogle *påfaldende sammenfald af karakteristika* mellem kræftceller og svulster, når man sammenligner undersøgelsesresultater fra Enby og Simoncini, blandt andet stofomsætning, metastasering og at de trives bedst med kulhydratrig diæt og bestemte elektromagnetiske svingninger (linje 159-178). Der er ingen uddybning af disse påstande, så det må være Wedel-Ibsens håb at få vores accept alene med henvisning til eksperter. Det er dog forfatterens helt store problem, at begge eksperter holdninger langt fra er i overensstemmelse med naturvidenskaben, og at de som fortalere for alternative behandlingsformer ikke har videnskaben og videnskabens saglighed på deres side. Da sundhedsvæsenet beror på naturvidenskabelig forskning, der er underlagt en række krav til f.eks. metode, er der

³⁰ Jeg bruger flere steder ordet rimelig til at vurdere argumenter. Det er ikke tilfældigt valgt ord. Det optræder hyppigt hos både Øhrstrøm og Fafner, mens Walton skriver, at hvis man kommer i tvivl om, hvilken fortolkning af et argument, der er korrekt, så må man vælge, hvad der er "fairest and most reasonable" (Walton, 2012, s. 142). Under alle omstændigheder afspejler mit ordvalg et forsøg på ikke at være normativ.

³¹ Som ifølge en svensk avis mistede sin autorisation i 2007 (<https://www.expressen.se/gt/utredningar-mot-enby-nedlagda>). Lokaliseret d. 24.04.2018).

helt grundlæggende forskelle på Enbys forskning og naturvidenskabelig forskning; Enby er ekspert i alternativ og ikke konventionel behandling.

Forfatterens argumenter for de alternative behandlere og imod kirken, naturvidenskaben og sundhedsvæsenet (os-og-dem-inddelingen) kan helt overordnet karakteriseres med henholdsvis argumentum pro hominem og argumentum ad hominem, da langt de fleste pointer fremstår som løse påstande, hvor argumentet – lidt karikeret - synes at være, at de alternative behandlere har ret, fordi de tilhører gruppen af mennesker, der er blevet behandlet dårligt og i øvrigt har levet *i pagt med naturen*. Omvendt tager konventionelle læger angiveligt fejl, da de er associeret med henholdsvis naturvidenskaben og kirken, der jo konspirerede mod befolkningen ved at anvende latin. Sidstnævnte kaldes til tider argumentum ad hominem (guilt by association) (Bennett, 2017, s. 24-25). Man kan sige, at et af argumenterne for, at man ikke skal have tillid til læger og sundhedsvæsenet, er, at de konspirerer med kirken, der jo blandt andet iværksatte inkquisitionen. Dermed pålægges læger og sundhedsvæsen skyld.

7.2 Gyldighed i argumentation

Det er min holdning, at et af argumentationsanalysens stærkeste kort er undersøgelse af argumenters gyldighed i forhold til deres indre sammenhæng. Der er dog også det at sige, at læsere kan overtale, selvom der er tale om dårligt konstruerede argumenter, men her forlader man argumentationsanalyse og logik til fordel for psykologiske teorier om menneskers måde at ræsonnere på, hvilket jeg skal sige mere om senere.

Et kendt eksempel på en implikation er "hvis P, så Q", hvor man med sikkerhed ved, at konsekvensen Q vil følge af antecedenten P. Et eksempel er "hvis jeg ser Rundetårn, så er jeg i København". Med præmissen "jeg ser Rundetårn" følger konklusionen "jeg er i København". Denne formel kaldes modus ponens (cf. Walton, 2012, s. 146). Hvis man fejlagtigt bytter om på konsekvens og antecedent, hvilket er en ganske normal fejlslutning, således det bliver "hvis Q, så P", har man begået en konverteringsfejl (egentlig conversion error. Nickerson, 1998, s. 186): "hvis jeg ser Rundetårn, så er jeg i København" kan ikke konverteres til "hvis jeg er i København, så ser jeg Rundetårn", da sidste udsagn selvfølgelig er en mulighed, men det er ikke sikkert.

Implikationen "hvis P, så Q" kan bruges til at skabe en modus tollens: Er konklusionen ikke Q, så er præmissen ikke P: "Jeg er ikke i København, så derfor ser jeg ikke Rundetårn". Tilføjer vi endnu en mulighed, nemlig at konklusionen er sand, men præmissen falsk ("jeg er i København, men jeg ser

ikke Rundetårn”), har vi lavet et tredje korrekt udsagn. Der eksisterer ikke andre muligheder, hvis implikationen skal være korrekt, og så kan følgende figur opsummere de tre muligheder³²:

	P	Q	Hvis P, så Q
Sandt/falsk	S	S	S
Sandt/falsk	F	S	S
Sandt/falsk	F	F	S

Figur 3

I forbindelse med min definition af konspirationsteori omtalte jeg Poppers falsifikationsprincip især for diskutere, hvad der skal til for at tale om gyldighed i forbindelse med teori. I ovenstående figur er tredje linje netop udtryk for en falsifikation af et udsagn, altså ved at bruge modus tollens. Det er samtidig en demonstration af problemet med teorier, der verificeres: En teori/implikation³³ er sand i både det tilfælde, hvor konklusionen er sand og præmissen falsk, og når konklusionen er sand og præmissen sand (de to øverste rækker i figuren). Det vil sige, at hvis jeg er i København, er det både en mulig sandhed og falskhed, at jeg kan se Rundetårn.

Videnskabeligt set er det et problem, at præmissen både kan være sand og falsk, for betragter vi implikationen som en teori (eller hypotese), er det en tydelig svaghed, at vi ikke kan sige noget endeligt om forholdet mellem konklusion og præmis. Det samme gælder for en konspirationsteori, hvor man jo netop bruger en konklusion til ”at gå baglæns” og fastslå, at skylden skal placeres hos en given organisation (præmis)³⁴.

Desværre er det ikke alle forfattere, der udtaler sig så stringent, som logik kan give anledning til at tro (eller håbe), så det kan være nødvendigt at ”arrangere” argumenterne anderledes. Det er selvfølgelig at ændre den sproglige stil, en forfatter har brugt, men som Walton skriver: ”Many arguments we are confronted with in realistic contexts of disputation are lengthy, confusing, incomplete,

³² Øhrstrøm, 2017, s. 85.

³³ Jeg er bevidst om at være lidt upræcis i min angivelse af forholdet mellem implikation og teori, men det vil gå ud over rammerne for dette speciale at diskutere videnskabelige teories brug af implikationer.

³⁴ Konspirationsteorier søger typisk kausale relationer. Kan man udpege en årsag til en virkning, bliver det legitimt at placere skyld eller i hvert fald ansvar hos denne.

and seem to be heading in a wandering and unclear direction" (Walton, 2012, s. 137). Et logisk opbygget argument kan være:

Præmis 1: Hvis P, så Q

Præmis 2: P

Konklusion: så Q

Her er præmis 1 selve implikationen. Med mindre man formulerer sig meget korrekt og logisk, er implikationen nok ofte en udtalt antagelse, f.eks. som jeg omtalte med præsuppositioner.

Artiklens linje 30-33 kan opstilles som:

P: Kirken anvendte tortur til at fremtvinge tilståelser

Q: så mange var usynlige i den offentlige debat

Denne slutning synes helt rimeligt, ikke mindst i lyset af antagelsen, at folk er bange for tortur og konsekvensen af tortur. Præmissen bakkes op af vores kendskab til verdenshistorien og især heksejagt. Jeg har fremstillet argumentet som modus ponens, men der følger et problem, når forfatteren fortsætter med:

Q: En tendens der stadig kan ses i det moderne samfund

Hvad er præmissen for denne konklusion? Der er tre muligheder, så vidt jeg kan se. Enten står konklusionen helt alene og bliver dermed en simpel påstand og ikke en konklusion i et argument. Forfatteren har observeret, at mennesker (også) i dag er usynlige i den offentlige debat. Den anden mulighed er, at man "genbruger" den første præmis, hvormed konklusionen følger af, at kirken stadig anvender tortur. Så har han til gengæld foretaget en konverteringsfejl ("hvis Q, så P"): Hvis mennesker er usynlige i den offentlige debat, er det på grund af kirkens tortur. Som det altid er gældende for konverteringsfejl, så fører det til et ugyldigt argument, og det er vel de færreste, der forbinder kirker i vores del af verden med tortur i dag, altså er det også urimeligt.

Tredje mulighed er, at man betragter argumentet som to propositioner, der ikke har status af præmisser, efterfulgt af en konklusion, hvilket kan noteres som "A; B; derfor Q". I denne argumentationsform står udsagnene for sig selv og uden tydelig relevans for hinanden (som en konsekvens normalt er relevant for en antecedent). Det bliver det ikke nødvendigvis usandt af, men det er et svagt argument (Walton, 2012, s. 150). Derfor er første og tredje forklaring svage argumenter, som nærmere kan karakteriseres som påstande, mens anden forklaring er ugyldig og urimelig.

Når man først præsenterer sine sammensatte udsagn (implikation, konjunktion eller disjunktion) og efterfølgende præmisser og konklusion, har man argumenteret med en høj grad af gennemsigthed, som nok primært gør sig gældende i videnskab. I "Er sundhedsvæsenet sygt?" må man lede efter antagelser, der kan tjene som eksempelvis implikation, og en implikation kan lyde noget i retningen af "hvis der anvendes tortur, så bliver mange mennesker usynlige i den offentlige debat". Forfatteren skriver, at kirken anvendte tortur, altså at implikationens antecedent er sand, og heraf følger, qua modus ponens, konsekvens. Implikationen er sand, men problemet er, som det fremgår af ovenstående figur 3, at man ikke med sikkerhed kan konkludere, at præmissen er sand, fordi konklusionen er sand. Mennesker kan være usynlige i den offentlige debat af mange årsager.

Forfatteren forsøger at gøre konsekvensen gyldig ved at henvise til det moderne samfund som et efterfølgende eksempel, men det bliver præmissen ikke sand af. Uanset antallet af efterfølgende eksempler vil dette ikke ændre sig.

Man kan ud fra ovenstående implikation lave en abstrakt version, der passer til artiklens angreb på organisationer: Hvis en organisation udøver pres, så fører det til undertrykkelse af befolkningen. Presset dækker over eksempelvis inkquisitionen, skræmmebilleder, justitsmord, placering af skyld, tortur og stigmatisering, mens organisationer kan være kirken, en elitær klasse, naturvidenskab, læger, sundhedsvæsenet eller medicinalindustrien. Artiklen igennem argumenterer forfatteren for, at en af disse organisationer gør brug af et af disse midler til at undertrykke befolkningen. I nogle tilfælde er der tale om, at befolkningen blot holdes hen i uvidenhed, men så kan man også sige, at man undertrykker folk ved at holde dem fra viden.

Det grundlæggende problem er, at argumentationen kun bliver gyldig, hvis man indsætter nogle antagelser, som er konspirationsteoretiske, hvilket skulle fremgå af nedenstående figur. Man skal forstå, at antagelser i sig selv hviler på yderligere antagelser (hvad der i forbindelse med den induktive metode er kendt som "uendelig regres". Popper, 1996, s. 49), og de antagelser, som konspirationsteoretiske antagelser nødvendigvis er baseret på, er ikke mindre usikre. At kirken manipulerer med folk antager, at kirken i det hele taget har evnen hertil. Det er mit forslag, at man foretager en vurdering og skelner mellem rimelige og urimelige antagelser.

I bilag 3 har jeg udtaget femten eksempler fra teksten, hvor dette gør sig gældende, og lad mig gengive to eksempler her. Det må bemærkes, at jeg har indført begrebet "påstand", hvorpå forfatterens slutning hviler. I implikationsfeltet har jeg skrevet, hvad jeg mener er en implikation for argumentet, og jeg har fremhævet, hvad jeg opfatter som en central antagelse. Tekst med kursiv er citater fra teksten, mens implikation og antagelse er mine formuleringer.

Påstand	Konklusion	Implikation	Antagelse
<i>at give naturbehandlerne skylden for alskens dårlighed i samfundet generelt</i>	<i>held til at stigmatisere og vende den resterende befolkning mod de "anderledes"</i>	Hvis naturbehandlere bebrejdes, så vender befolkningen sig imod dem	Kirken manipulerer folk
<i>Ligesom kirken brugte også datidens læger det latinske sprog</i>	<i>mens den jævne borger ikke forstod en pind</i>	Hvis kirken og læger taler latin, så forstår borgere dem ikke	Der er noget at holde hemmeligt

Figur 4

Antecedenten i førnævnte abstrakte implikation var: Hvis en organisation udøver pres. I det første eksempel er det den katolske kirke, der udøver et pres ved at placere skyld hos gruppen af naturbehandlere. Konklusionen er, at disse undertrykkes. I eksempel to er det læger, der ved hjælp af det latinske sprog holder borgere hen i uvidenhed.

Jeg mener, at flere af Wedel-Ibsens argumenter er forsøg på at gøre en overordnet, abstrakt implikation gyldig. Den centrale påstand i hans artikel er, at organisationer ved hjælp af pres undertrykker befolkningen og holder den hen i uvidenhed. Han forsøger afslutningsvis at argumentere for, at der er ved at ske et skifte, men dette gør han primært med en allegori, der tilhører fiktionen, samt med henvisning til forskning hos to alternative behandlere.

7.3 Argumentation i konspirationsteori og videnskab

Dette underkapitel er både en opsummering af argumentationsanalysen og et forsøg på at belyse nogle centrale forskelle på videnskabelige teorier og konspirationsteori. Det skal ses i forlængelse af min omtale af teoribegrebet.

Man kan følge Øhrstrøm og tale om henholdsvis formelle og uformelle fejl i argumentation (Øhrstrøm, 2017, s. 57). De formelle fejl er egentlige tankefejl: *I dag findes der ikke én eneste menneskelig tanke, følelse eller handling, som ikke er omfattet af psykiaternes bibel DSM-IV. Alt kan kaldes abnorm adfærd* (linje 89-91). Der er selvfølgelig tanker, følelser og handlinger, der er normale og derfor ikke indeholdt i DSM-IV; ellers ville handlingen "at skrive DSM-IV-opslagsværket" samt de bagvedliggende overvejelser være udtryk for noget sygeligt. Ligeledes gælder det, at ikke alt kan være *abnorm adfærd*, da det abnorme jo så må skifte status til at være en norm.

De uformelle fejl er argumentationer, som kan være logisk korrekt bygget op, men hvor det bliver en urimelig slutning. Jeg har forsøgt netop at vise det urimelige i blandt andet de associative forbindelser mellem inkquisitionen og i sidste ende befolkningens manglende evne til selvstændig tænk-

ning. Det ses flere steder, at anklagerne om konspiration er at finde i antagelser, som de er præsenteret i henholdsvis figur 4 og bilag 3. Her antages det eksempelvis, at kirken manipulerer med befolkningen.

Artiklen bliver problematisk, når der flere steder laves urimelige slutninger og argumenter afbrydes, så de bliver grundløse påstande, men også den manglende begrebslige præcision er problematisk. Det kan eksempelvis ses til sidst, hvor forfatteren skriver: *vi har enormt gavnlige og sundhedsfremmende alternativer over alt. Kvantefysikken og bevidsthedvidenskaben vinder frem* (linje 220-221). For det første så er kvantefysikken en del af selv samme naturvidenskab, der tidligere i artiklen konspirerede med lægerne, men som nu præsenteres som en del af en løsning, og for det andet så er kvantefysik ikke et sundhedsfremmende alternativ, men en teori om naturens opbygning. Bevidsthedvidenskaben er et begreb, man ofte støder på inden for alternativ behandling, og som ikke gør brug af videnskabelige metoder. Navnet til trods har den ikke meget til fælles med bevidsthedsfilosofi eller psykologi.

Den sproglige præcision er et krav til videnskabeligt arbejde. Tydeligst er det måske i det matematiske sprog, der er helt rensat for hverdagsudtryk, men også samfundsvidenskab og humaniora må bestræbe sig på at være modsigelsesfri og fastholde termers entydighed, altså en definatoriske præcision (Fafner, 2005, s. 93f). Formelle opstillinger af argumenter er et eksempel på præcision.

Man kan inddеле videnskabelige undersøgelsesprincipper i to helt overordnede grupper, nemlig induktion og deduktion. Med den induktive metode, som eksempelvis positivismen hylkede, går man til sine undersøgelser uden antagelser (i det omfang, det lader sig gøre) og dermed uden en egentlig styrende teori; ved at arbejde uden teori vil der ikke være en (tidlig) selektion af data, man finder relevant for en specifik undersøgelse (Helles & Køppe, 2015, s. 504). Ved at udføre et antal observationer bygger man tværtimod en erkendelse op på baggrund af sine resultater. I forhold til humaniora og samfundsvidenskab kendes denne tilgang fra eksempelvis en kvalitativ metode som det fænomenologiske interview (cf. Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2015, s. 217ff). Med den deduktive metode vil man efter en opstilling af en hypotese præsentere sine observationer, der kan sige noget om hypotesen, som så efterfølgende kan revideres. Metoden opfattes i dag som hypotetisk-deduktiv.

Den deduktive metode kan eksemplificeres ved konspirationsteoriens brug af den. Der fremsættes en hypotese, der er et alternativ til en officiel forklaring. I Wedel-Ibsens artikel er hypotesen at finde i overskriften *Er sundhedsvæsenet sygt?* Allerede i underrubrikken afsløres det, at sundhedsvæsenet er døende, hvilket forvandler hypotesen til en konklusion, der på et så tidligt tidspunkt kommer til at fremstå som en påstand³⁵.

³⁵ Dog må det sandes, at ikke alle hypoteser kan efterprøves, når der eksempelvis indgår begreber som det ubevidste og magt (Helles & Køppe, 2015, s. 518), hvilket har konsekvenser for humaniora og samfundsvidenskab.

En undersøgelse af en hypotese udført ved at fremlægge en række observationer kan forekomme at have mange lighedspunkter med den induktive metode, hvor man i den deduktive metode blot erkender, at man ikke kan observere "antagelsesfrit". Observationerne må selv sagt have et emnemæssigt slægtskab for til sammen at kunne føre til en forklaring af teoretikerens overbevisning, og her er det Poppers forslag, at dette slægtskab i sidste ende udgøres af fortolkning (Popper, 1996, s. 52). Det skal forstås i lyset af, at der må være forskel på et realobjekt og det tilsvarende erkendelsesobjekt, hvormed menes, at erkendelsesobjektet fremstår som en specifik selektion af egenskaber fra det, man kan opfatte som et uendeligt antal egenskaber hos realobjektet (Helles & Køppe, 2015, s. 507). Man kan ganske enkelt ikke lave en udtømmende analyse af noget som helst, og i vores daglige omgang med verden erkender vi vel sagtens også først og fremmest det, der har interesse og relevans for os nu og her, mens vi frasorterer resten. Jeg mener dog ikke, at denne fortolkning rykker ved, at videnskab som udgangspunkt beskæftiger sig med kendsgerninger (jf. retorikkapitlet).

Poppers pointe med dette er, at når man inddrager observationer i en afprøvning af en hypotese, så viser det først og fremmest, at mennesket forventer regelmæssigheder i verden, og at vi ud fra den antagelse fortolker den. Vi tror på "udsagn om regelmæssigheder eller konstant sammenhængende arter af begivenheder" (Popper, 1996, s. 49). Her er der tale om årsagsforklaringer som en psykologisk teori mere end en teori om argumentationers (deduktive) gyldighed. I Wedel-Ibsens konspirationsteori ledes der netop efter det, der kan sammenkæde begivenheder, eksempelvis betoningen af det latinske sprog, der binder læger og naturvidenskab sammen. Wedel-Ibsen har ret i, at der er en overensstemmelse af sproglig karakter, men vælger at betone muligheden for ved hjælp af latin at holde noget skjult for andre. Det latinske sprog har mange andre egenskaber, f.eks. at man på tværs af landegrænser kan bruge samme terminologi.

Med hensyn til at lede efter love og regelmæssigheder præsenterer Popper et forslag om, at en hensigt med samfundsteorier er at "spore de utilsigtede sociale følger af bevidste menneskelige handlinger" (Popper, 1996, s. 87). Det står i tydelig kontrast til, hvad der lader til at være hensigten med konspirationsteorier, der leder efter tilsigtede sociale følger. Et eksempel er tidligere omtalte "vulgærmarxister", der fortolker Marx til at mene, at kapitalister har til hensigt at opretholde klasseforskelle og derfor tilsigte sociale følger. Konspirationsteorier og samfundsvidenskab har flere emner til fælles, blandt andet magtrelationer, sociale forhold og vores institutioner og organisationer.

Man kan lede efter sammenhæng og regelmæssighed i hændelser, men der vil være væsentlig forskel på udfaldet alt efter, om man er villig til at lade en hypotese revidere, eller om hypotesen absolut skal verificeres. I "Er sundhedsvæsenet sygt?" har observationerne til hensigt at verificere forfatterens hypotese, og det er essentielt i hans artikel. Han gør brug af virkemidler, som jeg har kaldt hårde og bløde argumentationsformer. Når forfatteren opstiller logiske slutninger, er det blandt an-

det i håbet om at kunne retfærdiggøre sine sammenkædninger af historiske begivenheder, især i relation til organisationer, mens eksempelvis referencer til eksperter og følelsesbetonede (ad populum) og personlige angreb (argumentum ad hominem (guilt by association)) skal overtale læseren til uden videre at acceptere fremsatte påstande.

8. Social kognition og kultur

Indtil videre har mine analyser haft til hensigt at sige noget om artiklen og om forfatterens forsøg på at overtale læseren til at indtage et nyt standpunkt. Argumentationsanalysen havde til hensigt at sige noget om forfatterens tankegange, og det er nu hensigten at sige noget om, hvordan disse tankegange står i relation til omverden. Der ligger heri den grundlæggende antagelse, at tanker er påvirket af det sociale og kulturen, som individet er en del af. Vi har ikke direkte adgang til hinandens tankeverden og kan kun vurdere, hvad der kommunikerer, men baseret herpå kan man undersøge, i hvilket omfang tænkning er et produkt af de sociale omgivelser, som mennesker er del af og vokser op i og derfor i sidste ende også dannes af.

Det er nødvendigt med en forståelse af forholdet mellem begreberne det sociale og kultur. Jeg bruger førstnævnte som et begreb, der dækker alt uden for individet, men som er karakteriseret ved muligheden for at skabe subjekt-objekt-relationer. Det er i tråd med den generelle opfattelse af det sociale i socialpsykologien. Begrebet er meget overordnet og som så ikke særligt beskrivende eller differentierende. Kultur er derimod en mere specifik social sammenhæng med fokus på, at noget – værdier eksempelvis – deles.

Wierzbicka diskuterer det engelske sprog i forhold til kultur og hævder, at australsk-engelsk på en og samme tid udtrykker, hvad der er karakteristisk for Australien, og den kulturelle relation til England: "(...) the closeness of the links that exist between the language spoken by a given community and its distinctive way of living and thinking (i.e., its culture)" (Wierzbicka, 2006, s. 6). Kultur er forbundet med levevis og tænkning. Som tidligere nævnt kan man sige, at en forfatters brug af antagelser, som de kommer til udtryk i eksempelvis enthymémer, må forholde sig til den kultur, hans læsere er del af, for at de kan forstås.

Lad mig hernæst fastslå, hvorfor vi overhovedet kan bruge et begreb som social kognition, der umiddelbart kan fremstå som et diffust begreb. Psykologifaget indeholder både socialpsykologi og kognitionspsykologi. Førstnævnte beskriver mennesker og deres handlinger, tanker og følelser som del af en verden, og man vil her oftest hævde, at det ikke lader sig gøre at adskille individ og samfund. Mead skriver for eksempel om dannelsen af miget, hvor individet så at sige tager sig selv (jeget) som objekt og erfarer sig selv som en del af noget socialt, hvor dets handlinger har konsekvenser (Mead, 2015, s. 173-178). Kognitionspsykologi handler derimod om, at tanker, følelser og handlinger

er en konsekvens af mentale konstruktioner. Det har jeg tidligere omtalt i forbindelse med kognitivismens første og anden bølge.

Kognitivismens tredje bølge har jeg omtalt i forbindelse med teorier, der overskrider grænsen mellem det mentale og det sociale, og jeg henviste til Bruner. Forud for disse kognitive bølger går dog forskning af Vygotsky, der skrev om børn og deres udvikling. Mig bekendt er social kognition en nyere betegnelse, men trods det er betegnelsen rammende for Vygotskys arbejde; bemærk blot bogtitlen "Mind in Society" med undertitlen "The Development of Higher Psychological Processes" (Vygotsky, 1978).

Hos Vygotsky er tænkning et resultat af den kultur, man vokser op i:

"Every function in the child's development appears twice: first, on the social level, and later, on the individual level; first *between* people (*interpsychological*), and then *inside* the child (*intrapsychological*)" (Vygotsky, 1978, s. 57. Kursiveringer i original).

Når Vygotsky skrev om funktioner, var det ofte problemløsnings- eller planlægningsfunktioner, da barnet har brug for dette for at forstå sin verden, men også for at bearbejde den. Verden kan forstås og bearbejdes med redskaber, som Vygotsky var meget optaget af og i øvrigt med henvisning til Marx (cf. Vygotsky, 1978, s. 54), men verden kan også forstås med sprog, der udspringer af barnets (praktiske) relation til den kultur, det vokser op i: "(...) the objects he deals with mean reality and shape his thought processes" (Vygotsky, 2012, s. 22). Der er således en sammenhæng mellem menneskets forståelse af sin (kulturelle) verden med alle de objekter, den består af, og tankegange.

Tænkning var i Vygotskys teori internalisering af tale, og tale er grundlæggende altid social, også når barnet "taler egocentrisk" (Vygotsky, 2012, s. 19). På denne vis kan man sige, at kulturen internaliseres via sproget, men man kan også sige, at tænkning generelt er socialt skabt og socialt rettet.

Vygotskys tanker om sprog peger på, at det sociale og kognition hænger sammen som to sider af en mønt, og at menneskers tænkning ikke kan isoleres fra deres opvækstbetingelser og den kultur, de er del af. Derfor mener jeg også, at man med en vis rimelighed kan sige, at en forfatters tankegange vil være præget af kulturelle særegenheder, og her vil jeg bruge metaforer som et eksempel på, hvordan Wedel-Ibsen iværksætter en os-og-dem-opdeling, der er kendetegnende for en af de måder, vi diskuterer på i Den Vestlige Verden.

8.1 Konceptuelle metaforer

Jeg inddrager atter eksempler fra teksten og denne gang for at vise, hvordan metaforer er en vigtig del af forfatterens måde at karakterisere organisationer, videnskab og naturtilhængere. Som nævnt

flere steder, så er konspirationsteorier ofte i udgangspunktet uenige med officielle forklaringer, hvorfor en stor del af deres opgave er at rejse tvivl om deres modstanderes argumenter, og som det også fremgår flere steder i den analyserede artikel, så er det et temmelig aggressivt angreb. Jeg vil hævde, at artiklen har en overordnet metafor, nemlig den som Lakoff og Johnson kalder "argument is war"-metaforen. Denne ene metafor strukturer store dele af forfatterens artikel i forhold til hans tankegange omkring forholdet mellem naturtilhængere og deres modstandere.

Lakoff og Johnson hævder, at metaforer er meget mere, end hvad man normalt har forbundet med tropen. I visse tilfælde ses metaforer som en slags sprogforskønnelse med en poetisk funktion. De to sociolinguister har en anden udlægning, nemlig at vores konceptuelle system fundamentalt set er metaforisk (Lakoff & Johnson, 2003, s. 3), hvilket hjælper til at forstå verden ved, som det er gældende for metaforer generelt, at udskifte noget med et billede. Dette "noget" kan være hvad som helst, men som eksempel kan man forestille sig, at en aktie bliver mere værd. Det omtaler vi som "prisen på aktien er stigende", altså en metafor med et billede af en opadgående bevægelse. Eller køber man en motoriseret græsslåmaskine vil man formentlig "spare tid", altså kan tid opgøres på samme måde som penge (tid er penge).

Lakoff og Johnson taler om metaforer som konceptuelle metaforer. For at forstå det begreb må vi forstå, hvad et koncept er i denne forbindelse. Götzsche skriver: "Concept is a mental connection between one specific linguistic expression and the configuration(s) of one or more (kinds of) objects, states, or events, etc. which are observable, assumed or fictive (...)" (Götzsche, 2014, s. 86). Det uddybes efterfølgende, at koncepter består af mentale forestillinger, der er nødvendige forbindelser mellem verdens objekter og sproget.

Koncepter er med andre ord en del af en forbindelse mellem det sociale og kognition, mellem verden og individ, både i forhold til de direkte observerbare objekter og hændelser. Når jeg betoner, at det ikke alene er en kobling til det observerbare, skyldes det, at konspirationsteorier i de fleste tilfælde omhandler hændelser, som forfattere ikke selv har observeret; koncepter er også forbindelser til det, der er "assumed or fictive", som det skrives i ovenstående.

Jeg brugte et annotationsindeks i min stilanalyse, og her betegnede jeg netop alle ord som koncepter (noteret med et ©). Det blev gjort for at understrege, at ordene, som forfatteren bruger, har en forbindelse til den verden, han taler om. Det er nemt at se en forbindelse mellem ordet kirke og en fysisk kirke, og forbindelser er generelt tydelige i forhold til substantiver: Vi har et sprog, der kan betegne, hvad vi observerer (eller forestiller os at kunne observere). Konjunktioner kan også observeres. Jeg kan i verden observere "en mand og en hund". Konjunktionen understreger, at jeg på dette tidspunkt observerer dem som sideordnede.

En anden pointe fra Lakoff og Johnson er, at konceptuelle metaforer er udtryk for en kultur. I Den Vestlige Verden findes mange metaforer for tid, hvilket kan have flere grunde. For det første har

vi arbejdstid, hvilket betyder, at vi får betaling for at bruge en del af vores tid på at yde en service, hvis vi er ansatte i en virksomhed. Derfor bliver tid en ressource, som vi skal have kontrol over. Det er et problem, når "tiden er løbet fra mig" eller jeg ikke har "råd til at bruge mere tid på et projekt". For det andet er tid et begreb, der er meget vanskeligt at forstå (eksempelvis evighed). Metaforer bliver brugt kreativt til at beskrive, hvad vi kan have vanskeligt ved at forstå. Metaforer kan kunstigt afgrænse begreber, der egentlig ingen grænser har, som det er tilfældet med tidsbegrebet – "(...) metaphor is treated as a global mechanism of creative conceptualization of the world" (Maslova & Minakhin, 2015, s. 83).

8.2 Argument is war

Metaforer er et antal sammenligningsled, der hver for sig er begreber, som sammenlignes ved hjælp af en forbinder (Götzsche, 2017, s. 29). I "argument is war" er der to begreber, nemlig argument og war. Ved at bruge denne metafor bliver diskussioner (argument) struktureret som krig (war), og vores forståelse af krig styrer nu til dels vores forståelse af diskussion. Metaforer overfører karakteristika fra første sammenligningsled til andet sammenligningsled og medfølger følgeslutninger, der normalt er en egenskab ved første begreb (Maslova & Minakhin, 2015, s. 85). Det vil sige, at hvis det normalt følger, at man må "slå tilbage på et angreb" i krig, må man også slå tilbage på et (verbalt) angreb i en diskussion.

Således får begrebet diskussion overført egenskaber fra begrebet krig. Det passer godt på en sætning som "mit argument blev skudt ned", og det giver grund til fortsat at betragte diskussioner som krig, hvorfor man må "mobilisere sine våben og angribe fjenden", hvilket selv sagt er en konfrontativ tilgang til diskussioner. I min definition af konspirationsteori har jeg netop hævdet, at denne tilgang er typisk for konspirationsteorier, hvorfor man kan betragte det fjendske som en subkulturel værdi.

Lad mig se på følgende eksempler fra teksten, hvor "argument is war"-metaforen benyttes. Jeg fokuserer på at finde eksempler, der viser, at forfatteren forstår sin kamp mod forskellige modstandere som et udtryk for noget krigslignende. Om kirken siges det blandt andet, at *Man indførte inkvisitionen, som hærgede op gennem Europa, kættere blev dømt og henrettet, kirkens jagt på hekse og troldkarle, Kirken foretog en systematisk udryddelse af fortidens naturbehandlere, via dødsstraf.*

I linje 25-31 anklager forfatteren kirken for at bruge krigsstrategien "divide et impera" (del og hersk), som er kendt fra Romerriget. Her siges det blandt andet, at kirken havde held til *at stigmatisere og vende den resterende befolkning mod de "anderledes" tænkende, om ikke andet i det offentlige rum. Her turde folk kun agere rygklappere for kirkens holdning.* Divide et impera-strategien står bag os-og-dem-inddelingen.

Sundhedsvæsenet er artiklen igennem iscenesat som den store taber af krigen, da det præsenteres som både sygt og døende. Allegorien om, at væsenets pårørende er samlet for at tage afsked med den døende patient, understøtter billedet af en, der har tabt et slag.

Naturvidenskaben forsøger at forstå og styre verden og naturen med forskellige virkemidler. Således også på det medicinske område. Man har en fasttømret overbevisning om, at sygdom er af det onde og skal bekæmpes for enhver pris (linje 101-103). Her er det krigen mellem naturvidenskab og naturtilhængerne, det drejer sig om – sygdom skal *bekæmpes*.

Naturtilhængerne er i artiklens overordnede krigsmetafor beskrevet som den uretmæssige taber. Det fremgår ikke, at de på nogen måde tager til genmæle, om end egenskaber fra krig ville retfærdiggøre en sådan handling. Fra linje 203 til 231 afrundes artiklen med at hævde, at naturtilhængerne er ved at vinde slaget ved hjælp af en slags civil ulydighed. Et eksempel er læger, der angiveligt har indset, at de er forkert uddannet, og nu er begyndt at bruge *naturlige substanser* (linje 213). Der er ingen tvivl om, at forfatteren ønsker at tegne et positivt billede af både naturtilhængerne og naturen generelt. Han bruger blandt andet de såkaldte ontologiske metaforer.

8.3 Metafor-genese

Maslova og Minakhin skriver om metafor-genese, altså en beskrivelse af menneskehedens begyndende brug af metaforer, og præsenterer deres forståelse af historiske forskelle på bevidsthed hos det forhistoriske og det moderne menneske. Deres analyse kalder de kognitiv-ontologisk, og i deres terminologi bruges ontologibegrebet som "(...) a certain fragment (area, domain) of the real or abstract world, ordered collection of objects/concepts that are presented in a similar manner (...)" (Maslova & Minakhin, 2015, s. 86). De hævder, at det forhistoriske menneske havde en bevidsthed med tre ontologiske systemer, nemlig det menneskelige bevidsthedssystem, et verdenssystem og et sprogsystem, og at disse systemer ikke var adskilte, hvilket de ser i det forhistoriske menneskes billeder: Mytologiske billeder er udtryk for den laveste form for tænkning (Maslova & Minakhin, 2015, s. 86). I billederne er der ingen adskillelse af fænomener og deres egenskaber, hvilket vil sige, at mytologiske billeder ikke gør brug af de egenskaber, der karakteriserer "moderne metaforer", der netop overfører egenskaber fra ét område til et andet.

Sidenhen er konkrete, mytologiske billeder afløst af blandt andet mere abstrakt kunst som poesi, hvor man begynder at forholde sig til verden, altså at skabe en distance mellem den observerende og det observerede (Maslova & Minakhin, 2015, s. 87). De to forfattere foreslår, at de tre ontologiske systemer på et tidspunkt blev adskilt, og at blandt andet evnen til at danne metaforer blev et resultat heraf. Ved adskillelsen af de ontologiske systemer erfarede vi verden som noget uden for os, og der opstod en forskel på menneskets bevidsthed og verden. Forskellen er mellem virkelighed og illusion:

“The relationship between authenticity and illusion also became the basis of the relationship between the ontological systems of the world, human consciousness, and language” (Maslova & Minakhin, 2015, s. 89). Illusioner må her forstås som de tidligere omtalte mentale forestillinger, der er repræsentationer, og man må drage den nødvendige konklusion af de to forfatteres teori og sige, at metaforer skaber illusoriske verdener, der har et slægtskab med verden, men alligevel adskiller sig ved ikke at være ”empirisk tilgængelige” eller observerbare. Man kan ikke observere, at en diskussion er som en krig³⁶.

Vygotskys forskning med børn og kultur pegede på, at børn i de første tre år ikke kan skabe imaginære forestillinger, men i stedet udfører simple aktiviteter, som blot er integration af motorik og perception. Med andre ord menes det, at spædbørn ikke har denne opdeling af virkelighed og illusion, hvorfor metaforer ikke er en mulighed. Det stemmer for så vidt overens med Vygotskys teori om, hvordan de højere psykologiske funktioner først dannes, når barnet internaliserer sin tale og dermed begynder sin tænkning. Man kunne endda gå så vidt som til at sige, at Maslova og Minakhins tre ontologiske systemer netop ikke er adskilte før tre års-alderen. Herefter bliver det til gengæld muligt for barnet at sprænge de ”situationelle begrænsninger”, så det er i stand til at redefinere objekters betydning (Vygotsky, 1978, s. 96-97). Først her bliver det altså muligt for børn at overføre egenskaber fra en hest til pind, så pinden kan bruges som erstatning i leg. Det er værd at bemærke, at barnets gryende evne til at tænke abstrakt og overføre egenskaber påvirkes af den kultur, de vokser op i, idet legen påvirkes af de artefakter, barnet har til rådighed, hvorfor man også taler om kulturelle artefakter.

8.4 Ontologiske metaforer

Præsentationen af Maslova og Minakhins kognitiv-ontologisk analyse kan bruges til bedre at forstå Lakoff og Johnsons ontologiske metaforer, om end Maslova og Minakhin ikke direkte kommenterer dem. Først skal jeg definere, hvad der menes med en ontologisk metafor.

Ofte taler vi om fænomener som afgrænsede helheder, der er lige så distinkte og adskilte, som mennesker er. Ontologiske metaforer er ”(...) ways of viewing events, activities, emotions, ideas, etc., as entities and substances” (Lakoff & Johnson, 2003, s. 25). Med pointer fra Maslova og Minakhin kan man sige, at der er noget illusorisk over denne konceptualiserende og kreative udlægning af verden.

³⁶ Maslova og Minakhins opdeling i virkelighed og illusion er problematisk, hvis det skal forstås således, at mentale repræsentationer for dem er illusoriske, idet det kan blive vanskeligt at argumentere for, at forbindelsen mellem subjekt og omverden i så fald udgøres af illusioner. Repræsentationer er ikke-materielle og endnu ikke-observerbare. Deres ordvalg er dog uproblematisk i den sammenhæng, jeg bruger deres teori.

En ontologisk metafor kan bruges til at skabe en ramme om noget, der ellers kunne være u håndgribeligt, ligesom den sætter os i stand til at kvantificere og kategorisere. Derfor kan man sige, at ”der er meget had imellem de to grupper”, altså en kvantificering af en følelse. Hermed bliver det også muligt at forestille sig, at ”had kan formindskes”, og at had kan forstås i relation til kærlighed, altså en kategorisering.

I forbindelse med artiklen kan forfatterens klasseinddeling nævnes. Her er der tale om en refererende, ontologisk metafor (Lakoff & Johnson, 2003, s. 26). Han mener, at man ved at bruge latin skabte en elitær klasse bestående af mennesker fra kirken og datidens læger: *Sproget var koden* (linje 46). Det er et eksempel på, hvordan forfatteren bruger en ontologisk metafor til at forestille sig, at der fandtes en distinkt og adskilt gruppe af mennesker bundet sammen af latin. Han udstyrer efterfølgende den elitære klasse med ontologisk status: *På den måde skabtes en elitær klasse med kontakt til "kilden", som havde en viden og en status som ikke var alle beskåret* (linje 48-50). Problemet er imidlertid, at man ikke med særlig stor sikkerhed kan afvise, at mennesker fra andre grupper også besad evnen til at tale latin. Forfatterens fordel er dog, at han kan pege på en gruppe, der kan angribes³⁷.

Jeg mener også, at konspirationsteoriens flittige brug af refererende, ontologiske metaforer giver dem mulighed for at fastholde inddelingen i os-og-dem, hvor man netop ser en gruppe mennesker som afgrænsede i forhold til andre. Derfor er det nemt for konspirationsteoretikere at vælge side, når de ved, at diskurser er mediestyrede, at det er en skrøne, at myndighederne vil befolkningen det bedste og så videre (med henvisning til sociologen Green og artiklen, jeg nævnte i præsentationen af magasinet). Man kan endda sige, at de ontologiske metaforer her bliver (sub-)kulturdefinerende. For at deltage i konspirationsteorikulturen skal man helst fastholde inddelingen i gode og onde mennesker (som jeg skrev om i forbindelse med Barkun og Hendricks og Vestergaard i definitionen af konspirationsteori). Lakoff og Johnson skriver om forholdet mellem kultur og metaforer: ”The most fundamental values in a culture will be coherent with the metaphorical structure of the most fundamental concepts in the culture” (Lakoff & Johnson, 2003, s. 22).

Når der overføres egenskaber fra et område til et andet i en metafordannelse, eksempelvis fra krig til diskussioner, er der sket en udvælgelse. Man kan derfor sige, at det første sammenligningsled kun delvist optræder i metaforen, eller at der er tale om en partiel struktur (”partial structure”. Lakoff & Johnson, 2003, s. 52). Kun specifikke egenskaber kan bruges, og den resterende del frasorteres. Hvilke egenskaber, man kan acceptere som passende i en given kontekst, må bero på både traditioner og kultur. Hvad der er henholdsvis passende og upassende, kan skifte med kulturens udvikling.

³⁷ Popper skriver, at problemet også er at finde i samfundsvidenskaberne, der opfatter klasser, grupper, nationer og meget mere som sociale helheder og empiriske objekter, men denne opfattelse må ifølge ham forkastes som naiv. Troen på sociale helheders empiriske eksistens kalder han ”naiv kollektivism” (Popper, 1996, s. 86).

I den analyserede artikel anlægger forfatteren et syn på naturen, man også kan betragte som en ontologisk metafor, men i en variant med et identificerende aspekt (Lakoff & Johnson, 2003, s. 27). Naturen er beskrevet som en helhed, man kan leve i *samklang* med, have et *samspil* med, leve *i pagt med*, være i *symbiose* med, ligesom den har *harmoniske påvirkninger* og er *orden*. Naturen identificeres og beskrives med en positiv relation til mennesket, men er også i sig selv både harmonisk og ordentlig. Forfatteren bortsorterer naturens kaos, og han kunne have omtalt, hvordan mennesket traditionelt set har udnyttet naturen til egen vinding.

8.5 Sandhed og kultur

Jeg skal atter dreje opmærksomheden mod KONSPIRATION-magasinet og i et begrænset omfang vende tilbage til sandhedsbegrebet, som jeg tidligere beskrev som hjemmehørende i filosofien. Det følgende modsiger egentlig ikke dette, men uddyber snarere ved at undersøge, hvordan vi i vores brug af sprog har bevæget os væk fra at tale om sandhed og i stedet taler om fakta. Det er også en pointe, at sandhedsbegrebet kan forstås i lyset af kultur og kulturens udvikling.

I lederen i første nummer af magasinet (bilag 1) kommenterer redaktøren sandhedsbegrebet på mange måder. Han skriver, at teorierne i bladet har ret til at blive opfattet som teori og *måske endda sågar sandhed*. Han taler om, at bladet vil lave en *historisk revision*, underforstået at den eksisterende historie er forkert, og at konspirationsteorier kan være mere *plausible forklaringer end de officielle*. Han skriver, at undersøger man ikke konspirationsteorier grundigt, har man *opbygget en fordom*, og mange er blevet forhindret i at kunne foretage *deres egen individuelle objektive vurdering af den fremlagte bevisbyrde*. I bladet bestræber skribenterne sig ifølge redaktøren på at være så *faktabaserede* som muligt. Det er mange begreber, der har det til fælles, at de indeholder en vurdering af rigtigt og forkert.

Magasinet, og mere overordnet den konspirationsteoretiske kultur, har mange referencer til kulturanalyse, som den kendes fra eksempelvis Frankfurterskolen. Der er den bemærkelsesværdige parallel, at også den og kulturanalyse generelt er blevet betragtet som lidt alternative: "(...) historisk synes kulturanalyse indtil nu altid at have været placeret på kanten af eller på tværs af universitetsinstitutionen. Kulturanalysen har som hovedregel været særdeles kontroversiel (...)" (Holmgaard, 1992, s. 4). Samme sted skrives det, at Frankfurterskolen kun fik lov at være en del af Frankfurts universitet på grund af en privat millionærfinansiering.

En af Frankfurterskolens centrale skikkelser i de første år, Adorno, skrev i "Education After Auschwitz" om, at oplysning af folket skal sikre, at man fremover kan undgå, hvad han kalder "The Authoritarian Personality" (han hentydede især til tyske soldater og deres pligtopfyldenhed i 2. Verdenskrig). Problemet opstår, når denne personlighedstype møder manipulerende typer (Adorno, 1998, s.

6). Her ser man tydeligt, hvordan Frankfurterskolen blandede sig i samfundet, og artiklen igennem taler Adorno om en højnelse af folkets indsigt og forståelse, underforstået at de ikke en anden gang skal lade sig forføre af en gruppe af mennesker: "(...) general enlightenment that provides an intellectual, cultural, and social climate in which a recurrence would no longer be possible (...)" (Adorno, 1998, s. 3).

Det er værd at bemærke, at Popper betragtede nazismen som en sammensværgelse (Popper, 1996, s. 86), og at Adorno ønsker en kultur, hvor man har indsigt til at modstå sådanne sammensværgelser. Lad mig også i den forbindelse minde om, at jeg tidligere har skrevet, at der findes flere sproglige udtryk med (konceptuelle) metaforer for, at sandhed skal afdækkes eller afsløres.

Konspirationsteorier synes at have samme hensigt om at oplyse folket, så det ikke blot adlyder myndigheder blindt. Det er, hvad redaktøren kalder kritisk tænkning, som skal føre til *kritiske vurderinger og kritisk viden*.

I den angelsaksiske kultur er man ifølge Wierzbicka ved at gå bort fra ordet truth (sandhed) til fordel for især fact (faktum), men også right og wrong³⁸, hvilket hun viser med en frekvensanalyse (Wierzbicka, 2006, s. 85-86). Sådan forholder det sig i hvert fald, ifølge Wierzbicka, i hverdags sproget. Wierzbicka er af den opfattelse, at netop videnskab har haft en stor indflydelse på vores sprog, og at videnskab derfor har været med til at forme vores kultur: "Given the central role of science in the modern Anglo culture, it is understandable that scientific discourse has become in this culture, for many intents and purposes, the model of "good speech": rational, dispassionate, factually based, precise, and accurate" (Wierzbicka, 2006, s. 29-30).

Jeg vil hævde, at når konspirationsteorier giver mange blandede reaktioner fra læsere og opfattes som provokerende og aggressive, så skyldes det ikke mindst en uoverensstemmelse med forventninger i vores kultur. Deres teorier virker nærmere irrationelle, passionerede, postulerende og upræcise, som jeg mener at have vist adskillige gange i specialet. Fremlægger man en teori i vores kultur, forventes den at følge "the model of good speech", som Wierzbicka har anført, hvis den skal tages til efterretning.

Den videnskabelige kultur skiller sig ud fra resten af kulturen, især når man fokuserer på idealer om kontinuerligt at være kritisk over for sig selv, argumenters gyldighed og anvendte metoder. Den videnskabelige kultur bør skille sig ud, når det kommer til at argumentere, således man adskiller sig fra dagligdagsbetragtninger og postulater. Det er nødvendigt for at bevare en status som epistemisk autoritet. Det kan man blandt andet gøre ved at lade teorier være mulige at falsificere, som jeg tidligere har omtalt.

³⁸ Jeg tillader mig at drage paralleller mellem dansk kultur og den engelsksprogede kultur. Især Danmark og England synes ikke så kulturelt fjerne.

I mit kapitel om argumentationsanalyse benyttede jeg en formel af Walton, som hedder "A; B; derfor Q". I en sådan argumentationsform kan udsagnene være uden tydelig relevans for hinanden. Denne formel opfylder ikke forventninger til præcision, om end dens enkeltdele meget vel kan være fakta: (A) kirken anvendte tortur til at fremtvinge tilståelser; (B) mange var usynlige i den offentlige debat; derfor er de det stadig. Nogenlunde sådan opsættes argumentet i teksten, og det virker hverken rationelt eller præcist. Benytter kirken stadig tortur? Hertil kommer, at man kan diskutere, om B er et faktum. Det vil kræve en uddybning af forfatteren.

8.6 Kulturel præference for bekræftelse

Begrebet confirmation bias kan være med til at forklare, hvordan man i hverdagen kan argumentere og lave slutninger. Jeg mener ikke, at dette er særligt kendetegnende for den danske eller vestlige kultur, men snarere at det er typisk for kulturer, der ikke er videnskabelige. Man kan kalde det lægmandsargumentation. Hensigten er at vise, at konspirationsteori benytter denne lægmandsargumentation og ikke lever op til idealer i den videnskabelige kultur.

Mennesker laver ofte hurtige og nemme slutninger. De kan være baseret på nogle få iagttagelser, der minder om noget, der er oplevet før. De kan også foretages uden egentlig undersøgelse af disse iagttagelser og i stedet være baseret på noget på forhånd vedtaget, altså en fordom. Der kan være mange grunde hertil, men en mulighed er, som det er undersøgt i forskning i social kognition, at man er del af en gruppe med værdier, det er påkrævet at følge, hvis man fortsat vil være inkluderet i gruppen. Det er tænkeligt, at man som medlem af konspirationsteoretikergruppen til en hver tid må være modstander af myndigheder, da man ellers går imod grundlæggende værdier i gruppen. Hvis man trodser gruppens grundlæggende værdier, opstår der følgelig en risiko for eksklusion, hvilket kan lede til, at man træffer beslutninger, der mest af alt skal sikre en fortsat plads i gruppen. Man er konditioneret af gruppen (cf. Hogg & Abrams, 1988).

Det er en måde, hvorpå mennesker træffer hurtige beslutninger, og som er med til at bekræfte gruppens kultur. Når man af forskellige årsager er forudindtaget, og der så at sige er noget at vinde ved at bekræfte en værdi eller et kriterium, så er der tale om confirmation bias (Nickerson, 1998). Kulturer uden for den videnskabelige kultur synes at drage sociale og psykologiske fordele af at verificere frem for at falsificere.

Hvis man sammenholder Waltons formel "A; B; derfor Q" med Wierzbickas sproglige iagttagelse vedrørende en stigende brug af ordet fakta, så vil jeg påpege, at man jo netop ved at bruge Waltons formel, der, til trods for at føre til et svagt argument, giver mulighed for at fokusere på enkelte fakta frem for en "mere overordnet sandhed", der må kræve et stærkt argument. På denne vis kan en forfatter sige "faktum A; faktum B; derfor Q". Man kan fejlagtigt tro, at Q følger af fakta, hvis man lader

sig forblænde af rigtigheden af fakta, men den indre logik kan være fraværende eller argumentet kan på forskellige måder være urimeligt.

I en konspirationsteoretisk sammenhæng vil dette være en præsentation af to fakta, der fremhæver situationer, hvor myndigheder (eller kirken, medicinalindustrien etc.) har svigtet. Selvom de to situationer ikke nødvendigvis har noget med hinanden at gøre, det kunne være myndigheder i forskellige lande, vil man kunne nå til konklusionen, at myndigheder ikke vil befolkningen noget godt. Hvis man sætter spørgsmålstegn ved argumentet, vil konspirationsteoretikere typisk eksemplificere yderligere, så det bliver "A; B; C; derfor Q", og det er en slags "induktiv verifikationsproces", der ikke gør argumentet stærkere. I den analyserede tekst benytter forfatteren adskillige eksempler til at sætte sundhedsvæsenet, kirken og naturvidenskaben i et dårligt lys.

Man foretager ikke en reel test af hypoteser i sådanne tilfælde, man har nærmere en "positive-test strategy": "Application of this strategy involves testing a hypothesis either by considering conditions under which the hypothesized event is expected to occur (to see if it does occur) or by examining known instances of its occurrence (to see if the hypothesized conditions prevailed)" (Nickerson, 1998, s. 200). Det er en strategi, man kan anlægge for at vise, at man har ret, ikke for at undersøge muligheden for, at man har taget fejl. Ideelt set må videnskab ikke anvende denne strategi, men der er eksempler på det modsatte, hvor Popper udpeger Freud, Marx og Adler som eksempler (Popper, 1996, s. 41-42)³⁹.

Hvis en konspirationsteori går fra en konklusion, der lader til at være kulturelt bestemt på forhånd, f.eks. at kirken forfølger og altid har forfulgt naturtilhængere, og man herefter finder en præmis til at bekræfte konklusionen, så har man lavet en konverteringsfejl. Accepterer man, at den konspirationsteoretiske kultur har et antal konklusioner, som ingen i kulturen må eller vil drage i tvivl, så vil deres argumenter ofte kunne ses som konverteringsfejl og ikke have den præcision, man vil forlange i den videnskabelige kultur.

8.7 Kognitiv præference for hurtige beslutninger

Bekræftelse af hypoteser kan som sagt have psykologiske og sociale fordele for et individ, når det er del af en gruppe, det fortsat ønsker at være del af. Heraf opstår confirmation bias. Det har også psykologiske fordele at kunne foretage hurtige beslutninger, blandt andet at det er mindre krævende, og at det sætter os i stand til at kunne navigere i verden og i hverdagen uden at skulle overveje meget.

³⁹ Jeg nævner også disse eksempler på videnskabelige teorier, der ikke kan falsificeres for at gøre det muligt at falsificere min påstand om, at den videnskabelige kultur argumenterer på en måde, der må hæve sig over "lægemandsargumentation".

De hurtige beslutninger fører ganske enkelt til følelser af noget velkendt, rigtigt og ubesværet, som under ét blot kaldes kognitiv lethed (Kahneman, 2013, s. 73-74).

For at kunne træffe hurtige beslutninger gøres der brug af "heuristikker", som i meget overordnede træk kan sammenlignes med "tommelfingerregler". Det er heuristikker, der gør det muligt for mennesker at lave hurtige slutninger, men der er også en bagside ved hastigheden, nemlig en kategorisk, overfladisk og detaljefattig tænkning. Når mennesker tænker på denne måde, gør de brug af en tænkning, der ikke involverer højere psykologiske funktioner som koncentration og opmærksomhed, som er nødvendige for at kunne træffe fornuftige, velovervejede beslutninger (Kahneman, 2013, s. 28-31).

Tilgængelighedsheuristik er én af mange heuristikker, men også en af de vigtige: "You use the availability heuristic when you estimate frequency or probability in terms of how easy it is to think of relevant examples of something" (Matlin, 2013, s. 413). I praksis vil det sige, at der laves slutninger på baggrund af (ofte få) erfaringer inden for samme domæne. I forhold til konspirationsteorier er et nærliggende eksempel, at en konspirationsteoretiker kender et antal eksempler på, at myndigheder ikke er til at stole på, hvilket leder til den langt mere overordnede konklusion, at myndigheder aldrig er til at stole på. Det er heuristikens virkning.

Matlin sætter tilgængelighedsheuristik i relation til begrebet "illusorisk korrelation" (Matlin, 2013, s. 417), hvor det fejlagtigt antages, at der eksisterer en specifik forbindelse mellem to områder. Det kan eksempelvis være en forbindelse mellem læger og dødsfald. Hvis man mener at vide, hvordan læger i sundhedsvæsenet arbejder, og man samtidigt påpeger, at patienter dør til trods for behandling, så er det nærliggende at skabe en korrelation, der placerer skylden hos lægerne. Men som det ofte er med hurtige slutninger, så er det en upræcis og detaljefattig slutning, der overser en lang række aspekter, eksempelvis at sygdomme er komplekse, at der opstår nye sygdomme, livstilsbetingelser og meget andet. Korrelationen bliver illusorisk til trods for, at der måske kan findes eksempler, hvor konspirationsteoretikeren har ret.

Heuristikker er som confirmation bias en måde, hvorpå mennesker laver hurtige, upræcise og til tider irrationelle slutninger. Det siger sig selv, at videnskab bør hæve sig over begge dele.

8.8 Opsummering

Jeg har først argumenteret for, at der er en sammenhæng mellem menneskets forståelse af den verden, det er del af, og dets tankegange. Jeg har henvist til Vygotskys forskning, hvor han påpegede, at tanker opstår som internalisering af social tale, og derfor bliver kultur en del af vores tænkning. Barnets begyndende evne til at tænke abstrakt er en nødvendighed for at kunne overføre objekters

egenskaber i leg og for sidenhen at kunne danne metaforer, der netop er kendetegnende ved at tage egenskaber fra ét sammenligningsled og forbinde det til et andet.

Med Lakoff og Johnson forstås metaforer konceptuelt. Menneskets tænkning er forbundet til den empirisk tilgængelige verden ved hjælp af koncepter, som består af mentale repræsentationer. Med metaforer kan vi blandt andet beskrive det, som kan være vanskeligt at forstå som menneske, eksempelvis tid. Med en ontologisk metafor bliver det muligt at betragte tid som noget, der er afgrænset, kvantificerbart og muligt at kategorisere, ligesom man kan tale om eksistensen af sociale klasser. Ofte ses det, at metaforer er kendetegnende for en kultur, hvilket peger på vigtigheden af tid i Den Vestlige Verden, hvor mange udtryk bruger tidsmetaforer.

En anden udbredt metafor er argument is war-metaforen, som jeg har hævdet er meget brugt i den analyserede artikel og, er det min opfattelse, i konspirationsteori generelt. Metaforen medfører en divide et impera-strategi, der kan bruges til at skabe en os-mod-dem-forståelse, hvor man f.eks. inddeler mennesker i gode og onde, som Barkun hævder er karakteristisk for konspirationsteorikulturen. Artiklen igennem bruger forfatteren metaforen til at tegne et krigslignende billede af kampen mellem naturtilhængere, naturvidenskaben, kirken og sundhedsvæsenet.

Jeg har omtalt kulturelle forventninger til fremlæggelse af teorier og ikke mindst til det sprog, der anvendes. Wierzbicka har argumenteret for, at "the model of good speech" skaber forventning om rationalitet, præcision og fravær af passioneret tale, hvilket står i stor kontrast til den måde, konspirationsteorier præsenteres på. Derudover taler hun om, at sandhedsbegrebet er blevet erstattet af især ordet fakta i vores kultur, hvilket stemmer overens med lederen fra magasinets første nummer.

Jeg skrev afslutningsvis om forskellen på den videnskabelige kultur og kulturer uden for videnskaben. I sidstnævnte kan der drages sociale og psykologiske fordele af at verificere frem for at falsificere blandt andet på baggrund af tilhørsforhold til en gruppe, hvor man må være med til at fastholde dominerende værdier. Man kan sige, at man tester sine hypoteser for at vise, at man har ret, ikke for at kunne redefinere dem og i sidste ende styrke deres gyldighed.

9. Konklusion

Lad mig starte med at gentage specialets problemformulering, der lyder:

Hvordan bruges stil, retorik og argumentation i artiklen "Er sundhedsvæsenet sygt?" i magasinet KONSPIRATION til at modsige officielle forklaringer? Hvordan adskiller konspirationsteorier sig fra videnskab, og hvordan kan dette ses kulturelt?

Det har været hensigten at besvare problemformuleringen ved til dels at være tekstnær og til dels at indsætte teksten i en større sammenhæng, hvor jeg især har perspektiveret til videnskab, hvilket har virket oplagt på baggrund af konspirationsteoriens omfattende brug af referencer hertil og deres inddragelse af videnskabeligt materiale. Som jeg omtalte indledningsvis, har jeg fundet det beklageligt, at meget forskning i konspirationsteori undlader at se nærmere på teksterne, og jeg har derfor prioriteret at eksemplificere mine pointer ved ofte at referere til artiklen. Jeg mener derfor at have bidraget til feltet med en ikke så hyppigt anlagt vinkel for herigennem at belyse forfatterens retoriske og argumentatoriske problemer. Eksemplerne har også tjent et ønske om at fremlægge min forståelse af feltet med gennemsigtighed, så mine argumenter fremstår så klare som muligt.

Jeg har i nogle tilfælde tilladt mig at bruge artiklen "Er sundhedsvæsenet sygt?" til at tale om konspirationsteorier generelt. På den ene side mener jeg, at jeg har legitimeret dette ved at pege på eksempler fra en artikel, der uden tvivl er konspirationsteoretisk. På den anden side er jeg klar over, at man ikke ubesværet kan hævde at forstå en helhed ud fra en del, og jeg har desuden argumenteret for, som kritik af konspirationsteorier, at flere verificerende observationer ikke gør en konklusion mere gyldig. Jeg har derfor været påpasselig med ikke at foretage meget generelle konklusioner, men primært gjort dette, når det har handlet om kultur. Som udgangspunkt har det dog været min hensigt at sige noget om den specifikke artikel, og konklusioner om konspirationsteorikulturen må man være mere forbeholdende over for.

I kapitel tre formulerede jeg en definition af konspirationsteori, som jeg kunne bruge i dette speciale. Teoridelen af ordet volder vanskeligheder, hvilket overordnet set skyldes, at ordet både bruges i videnskab og som et hverdagsudtryk. I hverdagen bruges det løst og uden egentlig at være forpligtet af metoder og begrebslig præcision, som videnskab bliver nødt til at forholde sig til for at kunne opretholde en status som epistemisk autoritet. Wedel-Ibsen forsøger at bruge videnskab mod sund-

hedsvæsenet (f.eks. i forbindelse med den svenske læge og kvantefysik), men der er så grundlæggende forskelle på videnskabskultur og kulturer uden for videnskaben, at hans angreb på myndigheder ender som simple påstande.

I den forbindelse vil jeg indskyde, at man kunne have diskuteret og præciseret forskelle på naturvidenskab, samfundsfag og humaniora. Forpligtelsen over for falsifikationsprincippet er mest udbredt i naturvidenskab, der har den fordel frem for de to andre, at man kan opstille og gentage eksperimenter og holde eksperimenterne relativt uberørt af subjektet, der udfører dem. Hertil kommer, at i samfundsvidenskab og humaniora er det ofte vanskeligt at afprøve hypoteser, hvis emnet eksempelvis er magtstrukturer eller det ubevidste. Man kan derfor hævde, at Wedel-Ibsens brug af samfundsteori kunne retfærdiggøre en suspendering af falsifikationsprincippet, men dette ændrer ikke på, at der stadig er en række andre videnskabelige forpligtelser at overholde.

I kapitel fire præsenterede jeg magasinet. Forholdet til videnskab er udtalt i flere artikler, hvor skribenter både tager afstand fra videnskab og bruger den. Referencer til universitetsverdenen og titler bruges til at forsøge at give skribenter og i sidste ende magasinet status og vægtighed. Det skal dog forstås, at det ikke er videnskabelige metoder, der gøres brug af, det er snarere lidt løse henvisninger til forskere. Den videnskabelige præcision og krav til gennemsigtighed og klarhed udebliver i de artikler, jeg har henvist til i magasinet første nummer, og dermed også i "Er sundhedsvæsenet sygt?".

Kapitel fem blev brugt til en stilanalyse af artiklen. Stil bruges i artiklen til at modsige officielle forklaringer ved at angribe sundhedsvæsenet, naturvidenskaben og kirken på unuanceret vis med en række negativt-ladende ord, som det fremgår af figur 2. Omvendt forholder det sig med at karakterisere naturen, der udelukkende omtales positivt. I samme kapitel lavede jeg en frekvensanalyse, og den høje frekvens af visse ord er med til at sikre en sammenhæng i teksten, hvor man ser både gentagelser (brugt i figurer) og genoptagelser, og med annotationsindekset viste jeg en sammenhæng mellem de enkelte sætninger. Jeg har sidenhen hævdet, at besjæling, et klassisk eventyrtræk, kan skabe et svagt argument. Den generiske brug af ord, kirke f.eks., umenneskeliggør organisationer og gør det nemmere at placere skyld og opretholde os-og-dem-strukturen, men det er også kategorisk og unuanceret.

I kapitel seks undersøgte jeg forfatterens brug af retorik. Wedel-Ibsens retorik er i udgangspunktet fortolkende og henvender sig dermed til en specifik gruppe, der er enig i de værdier, artiklen giver udtryk for, blandt andet at det er acceptabelt at angribe især myndigheder. Omvendt forholder det sig med videnskab, som henvender sig til et universelt publikum.

Forfatteren bruger (sekventielle) associative slutninger til at sætte velkendt information i et nyt lys og dermed netop præsentere en anden fortolkning af hændelser. Jeg har forsøgt at argumentere

for, at disse slutninger er urimelige. Han præsenterer en sammenhæng mellem årsager og konsekvens, som han ikke har argumenteret for, i håbet om at associationerne i sig selv vil overtale læseren til, at hans forklaring er korrekt.

I kapitel syv var blikket rettet mod argumentation, som blev opdelt i en blød og en hård version. Wedel-Ibsen bruger flere argumenter, der i sidste ende kan kaldes *ignoratio elenchi*, da han argumenterer for pointer, der ikke har direkte relevans til sundhedsvæsenets funktionsdygtighed. Jeg har beskrevet, hvordan hans inddragelse af videnskab blandt andet sker med *argumentum ex autoritate*. Han refererer til eksperter og underbygger ikke sine argumenter. Spørgsmålet er, om man vil anerkende de omtalte læger som eksperter eller ej.

I forbindelse med det, jeg har kaldt den hårde argumentationsform, har jeg forsøgt at vise, at Wedel-Ibsen konstruerer argumenter, der synes urimelige og i nogle tilfælde uafsluttede. I bilag tre har jeg opstillet et skema, hvor det er hensigten at vise, at alle de antagelser, som hans argumenter hviler på, er konspirationsteoretiske. Et eksempel er naturvidenskabens og lægernes brug af latin, som de almindelige borger ikke forstår, hvor det antages, at der er noget at holde hemmeligt. Ofte er det urealistisk kategorisk og forsimplet.

En mere overordnet pointe, som udfoldes i kapitel otte, er en idé om, at stil, retorik og argumentation skal ses som et udtryk for en kultur, man er del af. Med Wierzbicka har jeg skrevet om sandhed som et ord, der efterhånden er ved at blive skiftet ud med alternativer såsom fakta. Samme forfatter blev brugt til at sige, at konspirationsteorier ikke lever op til en kulturel forventning om, at teorier må leveres rationelt, præcist og ikke passioneret. Teorierne kan til gengæld bidrage til at bekræfte konspirationsteorikulturen og deres værdier, så man i sidste ende kan sige, at det måske ikke socialt og psykologisk er så interessant at revidere sine teorier, som det er at holde fast i det, der giver medlemskab til en gruppe. Jeg vil hævde, at det er en central værdi i konspirationsteorier at opretholde os-og-dem-strukturen for at kunne opretholde skellet mellem konspirationsteoretikere og myndigheder eller organisationer, de gode mod de onde. Dette gør sig gældende i Wedel-Ibsens metaforbrug, der benytter *argument is war*-metaforen.

I forhold til den forskning, jeg har præsenteret, vil jeg gerne knytte nogle kommentarer, der viser en overensstemmelse med mine analyser. I forhold til Hendricks og Vestergaard vil jeg indskyde, at de omtaler konspirationsteorier som udokumenterede og forvanskede, men ikke decideret vildledende eller løgnagtigt. Det kan ses i umiddelbar forlængelse af min diskussion af Wedel-Ibsens påstand om, hvorfor vi fejrer Skt. Hans. Hans påstand er måske ikke løgn, men det er en urimelig konklusion. Hendricks og Vestergaard taler også om, at man i konspirationsteoretiske kredse har en tendens til at anerkende information fra alternative kilder udelukkende på grund af deres status som alternative, og det giver teoretikerne mulighed for at fastholde os-mod-dem-strukturen.

Jeg har henvist til Barkun og har i den forbindelse skrevet, at konspirationsteori så godt som altid indeholder tre grundprincipper, hvor især sidste princip passer til artiklen, jeg har analyseret: "Everything is connected" (Barkun, 2003, s. 4). Wedel-Ibsen mener, at læger, naturvidenskab og kirken er forbundne og især via latin. Han skaber associationer mellem disse og når konklusionen. Jeg har også omtalt de associative forbindelser mellem inkquisitionen og Skt. Hans, hvordan kirkens anvendelse af tortur gør mennesker usynlige i den offentlige debat, at dygtig markedsføring har gjort os afhængige af tilsætningsstoffer og så videre.

Et afsluttende eksempel er Aupers' kulturforskning. Jeg citerede ham for at sige, at konspirationsteorikulturen kan forstås som "(...) paranoia about the human-made institutions of modern society itself" (Aupers, 2012, s. 24). Det er en værdi i konspirationsteorikulturen, at man skal angribe myndigheder og organisationer. På det punkt har konspirationsteorikulturen et fællesskab med Frankfurterskolen, der måske ikke var helt så aggressive, men trods det var af den overbevisning, at der skulle større ændringer til i eksempelvis uddannelsessystemet (som omtalt med Adorno), for at fremtidige generationer ikke skulle gentage fortidens fejltagelser.

Mit speciale har forsøgt at vise, hvordan stil, retorik og argumentation bruges i "Er sundhedsvæsenet sygt?", og jeg har vist en række problemer i forfatterens måde at opbygge hele sin argumentation på. Jeg har påpeget væsentlige forskelle på videnskab og konspirationsteori, som alt i alt gør dem usammenlignelige. Videnskab er forpligtet på en måde, som aldrig vil gælde for konspirationsteori, så deres usammenlignelighed er givet i udgangspunktet.

10. Litteraturliste

- Adorno, T. (1998). Education After Auschwitz. I: *Critical Models: Interventions and Catchwords*. New York: Columbia University Press. <http://ada.evergreen.edu/~arunc/texts/frankfurt/auschwitz/AdornoEducation.pdf> (lokaliseret 15.05.2018).
- Albeck, U. (2007). *Dansk Stilistik*. [E-bog], København: Nordisk Forlag A/S.
- Aristoteles (2013). *Retorik*. København: Museum Tusulanums Forlag
- Aupers, S. (2012). 'Trust no one': Modernization, paranoia and conspiracy culture. I: *European Journal of Communication* 27(1), s. 22–34.
- Barkun, M. (2003). *Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Los Angeles: University of California Press.
- Bennett, B. (2017). *Logically Fallacious. The Ultimate Collection of Over 300 Logical Fallacies*. [E-bog], Sudbury (MA): Archieboy Holdings, LLC.
- Bjerg, O. & Presskorn-Thygesen, T. (2017). Conspiracy Theory: Truth Claim or Language Game? I: *Theory, Culture & Society*. Vol. 34(1) s. 137–159. London: Sage Publishing.
- Bruner, J. (2009). *Mening i handling*. Århus: Forlaget Klim.
- Coady, D. (2006). *Conspiracy Theories: The Philosophical Debate*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Collin, F. (2015). Konstruktion og dekonstruktion. I: Collin, F. & Køppe, S. *Humanistisk Videnskabsteori* (3. udgave). København: Lindhardt og Ringhof.
- Evans, V. & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics - An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fafner, J. (2005). *Retorik – Klassisk og moderne*. København: Akademisk Forlag.
- Gergen, K. (1994). *Realities And Relationships: Soundings in Social Construction* (kap. 3). Cambridge (MA): Harvard University Press.
- Gergen, K. & Gergen, M. (2011). *Socialkonstruktionisme – ind i samtalen*. København: Dansk Psykologisk Forlag A/S.
- Green, M. (2017). Når en teori bliver en konspiration. I: *Konspiration, nr. 1*, s. 86-89.
- Göttsche, H. (2009). Presupposition. I: Chapman, S. & Routledge, C. *Key Ideas in Linguistics and the Philosophy of Language*. [E-bog], s. 173-179. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Göttsche, H. (2014). *Deviational Syntactic Structures*. London: Bloomsbury Academic.
- Göttsche, H. (2017). *Stil og Stilistik*. Upubliceret.

- Helles, R. & Køppe, S. (2015). Empiri og teori. I: Collin, F. & Køppe, S. *Humanistisk Videnskabsteori* (3. udgave). København: Lindhardt og Ringhof.
- Hendricks, V. & Vestergaard, M. (2017). *Fake News - Når virkeligheden taber*. København: Gyldendal Nonfiktion.
- Hogg, M. & Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge. Herfra kapitel 2.
- Holmgaard, J. (1992). Kulturanalyse. En introduktion til de teoretiske traditioner. I: *Kultur og Klasse*, nr. 71. Holte: Forlaget Medusa.
- Jacobsen, B., Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015). Fænomenologi. I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. *Kvalitative metoder. En grundbog* (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.
- Kahneman, D. (2013). *At tænke – hurtigt og langsomt*. København: Lindhardt og Ringhof Forlag A/S.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Latour, B. (2004). Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern. I: *Critical Inquiry*, vol. 30 (Winter 2004).
- Maslova, Z. & Minakhin, D. (2015). Metaphor and Metaphorical Worlds: a Cognitive-Ontological Approach. I: Adam, M. & Vogel, R. (red.) *Communication Across Genres and Discourses*. Brno: Masarykova univerzita.
- Matlin, M. W. (2009). *Cognition*. 9. udgave. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons, Inc.
- Mead, G. H. (2015). *Mind, Self, and Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Neisser, U., Boodoo, G., Bouchard, T., Boykin, A., Brody, N., Ceci, S. ... Urbina, S. (1996). Intelligence: Knowns and Unknowns. I: *American Psychologist*, vol. 51, 2, 77-101.
- Nickerson, R.S. (1998). Confirmation Bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. I: *Review of General Psychology*, 2(2), 175-220.
- Perelman, Ch. & Olbrechts-Tyteca, L. (1973). *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. [E-bog], Notre Dame (IN): University Of Notre Dame Press.
- Platon (1998). *Sokates' forsvarstale. Kriton*. Frederiksberg: Det lille forlag.
- Popper, K. (1996). *Kritisk Rationalisme*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Rasmussen, J. (2000). Konstruktivism og fænomenologi – hvad har de til fælles, og hvori adskiller de sig fra hinanden? I: Tønnes Hansen, J. & Hermansen, M. *Sociologisk udfordring til psykologien*. Århus: Forlaget Klim.
- Reilly, I. (2010). *Satirical fake news and the politics of the fifth estate*. <https://search-proquest-com.zorac.aub.aau.dk/docview/861760529/?pq-origsite=primo> (lokaliseret 01.03.2018).
- Reyes, I. & Smith, J.K. (2014). What They Don't Want You to Know About Planet X: Surviving 2012 and the Aesthetics of Conspiracy Rhetoric. I: *Communication Quarterly*, vol. 62, nr. 4.
- Riberholt, R. (2017). Kritisk teori – et værn mod krig! I: *Konspiration*, nr. 3, s. 94-97.
- Skinner, B.F. (1990). Can psychology be a science of mind? I: *American Psychologist*, vol. 45.

- Swami, V., Voracek, B., Stieger, S., Tran, U. & Furnham, A. Analytic thinking reduces belief in conspiracy theories. I: *Cognition*, vol. 133 (2014), 572–585.
- van Eemeren, F., Garssen, B., Krabbe, E., Snoeck Henkemans, A., Verheij, B. & Wagemans, J. (2014). The New Rhetoric. I: van Eemeren, F., Garssen, B., Krabbe, E., Snoeck Henkemans, A., Verheij, B. & Wagemans, J. *Handbook of Argumentation Theory* (kap. 5). [E-bog], New York: Springer Science+Business Media Dordrecht.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society*. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- Vygotsky, L. (2012). *Thought and Language*. Mansfield Centre (CT): Martino Publishing.
- Walton, D. (2012). *Informal Logic – A Pragmatic Approach*. 2. udgave. New York: Cambridge University Press.
- Wiben Jensen, T. (2015). Kognition og kognitivismen. I: Collin, F. & Køppe, S. *Humanistisk Videnskabs-teori* (3. udgave). København: Lindhardt og Ringhof.
- Wierzbicka, A. (2006). *English: Meaning and Culture*. [E-bog], New York: Oxford University Press.
- Wood, M. & Douglas, K. (2013). “What about building7?” A social psychological study of online discussion of 9/11 conspiracy theories. I: *Frontiers in Psychology*, vol. 4, artikel 409.
- Øhrstrøm, P. (2017). *Logisk Set*. [E-bog], København: Books on Demand GmbH.